

5724

DISSERTATIONEM JURIDICAM
DE

9
1729-7a
•••••
•••••

NATURA ET VSU
DIVISIONIS RERVM

IN RES

DIVINI ET HVMANI

IURIS

ILLARVMQVE IN

(10)

SACRAS RELIGIOSAS
ET SANCTAS,

PRAESIDE

DIETERICO HERMANNO

KEMMERICHIO, JCTO

JURIS NATURAE ET GENTIVM PROF. P.
COLLEG. JURID. ASSESSORE ORD.

IN ACADEMIA VITEMBERGENSI

EJVSQVE AVDITORIO JURIDICO

DIE I. OCTOB. A. MDCCXXIX.

PVBlicAE DISQVISITIONI SVBMITTET

EHRENFREDVS HANISCH

CAMENT. LVSAT. J. V. C.

VITEMBERGAE, EXPRESSIT JOANN. GODOFR. SCHLOMACHIVS.

SVMME REVERENDAE GENEROSISSIMAE
AC DEVOTISSIMAE DOMINAE,
DOMINAE
CORDVLAE
NATAE
SOMMERAE
RELIGIOSISSIMI VIRGINVM COENOBII
IN SVPERIORI LVSATIA,
QVOD STELLAE SANCTAE MARIAE SALVTATVR,
LIBERE ELECTAE
ABBATISSAE AC DOMINAE,
DOMINAE MEAE GRATIOSISSIMAE,
AC RELIGIOSISSIME COLENDAE,
NEC NON
PLVRIMVM REVERENDAE NOBILISSIMAE AC
DEVOTISSIMAE DOMINAE P R I O R I,
CETERISQVE
REVERENDIS, NOBILISSIMIS AC DEVOTISSIMIS
VIRGINIBVS CAPITVLARIBVS
EIVSDEM COENOBII STELLAE SANCTAE MARIAE,
DOMINAE MEIS GRATIOSIS RELIGIOSEQVE COLENDIS,

ITEMQUE
SVMME REVERENDO NOBILISSIMO DE-
VOTISSIMO AC DOCTISSIMO DOMINO

DOMINO
P. ADELBERTO

SVMME REVERENDI RELIGIOSISSIMIQUE
CISTERTIENSIVM ORDINIS
MEMBRO DIGNISSIMO,
PRAEDICTI COENOBII SVPERIO-
RIS LVSATIAE, QVOD STEL-
LÆ SANCTÆ MARIÆ
VOCATVR, PRAEPOSITO
GRAVISSIMO

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO
RELIGIOSISSIMEQVE COLENDO.

SVMME REVERENDA, AC GENEROSISSIMA,
PLVRIMVM REVERENDA, REVERENDAEQVE NOBI-
LISSIMAE AC DEVOTISSIMAE DOMINAE,
DOMINAE GRATIOSISSIMAE, RELIGIOSISSIMEQVE COLENDAE,
NEC NON
SVMME REVERENDE, NOBILISSIME, DEVOTISSIME
DOCTISSIMEQVE DOMINE PRAEPOSITE,
DOMINE GRATIOSISSIME, RELIGIOSISSIMEQVE COLENDE.

Offero *RELIGIOSAE DOMVI* uestrae, qua par est,
obseruantia, primitias studiorum meorum Academi-
corum, quibus Res Sacras Religiosas et sanctas,
earumque genuinam naturam ac differentiam, differentiaeque
usum publice edisserui. Quod argumentum, a superstitione
quidem ethnica abstractum, atque in sensu christianae religioni
consentaneo, acceptum, uti nec a uestra pietate ac religiosa ui-
uendi ratione est alienum: ita spero, fore, ut serena fronte
suscepturae sint SVMME REVERENDAE DIGNITA-
TES VESTRAE hoc pictatis meae in uos, gratique animi
monumentum. Grati enim animi erga SVMME REVE-
RENDAS DIGNITATES VESTRAS monumenti omnino extare
par erat, pro tot tantisque beneficiis, benevolique animi docu-
men-

mentis; et Familiae meae, et inprimis mihi, exhibitis. Sunt quidem haec nonnisi primitiae grati animi, pietatisque et obseruantiae meae erga VOS tenues quaedam significationes: Sed quod rei ipsi praestandae deest, votis ac precibus explere conabor; Summum Numen precatus, velit RELIGIOSAM DOMVVM Vestram, SVMMEQVE REVERENDAS DIGNITATES VESTRAS, omnis generis bonis, tam spiritualibus quam corporalibus, largissima manu cumulare. De cetero ut me porro benevolentiae Vestrae ac summo fauori commendatissimum habere velint SVMME REVERENDAE DIGNITATES VESTRAE ea, qua decet, obseruantia ac devotione rogo; sicuti et quicquod in me est officii seruitiique Vobis offero dedico atque consecro, ceu

SVMME REVERENDARVM DIGNITATVM VESTRARVM

Vittembergae
d. 1. Oct. 1729.

cultor religiosissimus
EHRENFREDVS HANISCH.

PROOEMIUM.

Inter Divisiones Rerum, quae in Pandectis Iuris Romani Iustiniani sese nobis offerunt; facile principem tenet locum ea, qua res aliae *Diuini*, aliae *Humani Juris* esse dicuntur, atque in priorrem classem iterum Res *Sacrae*, *Religiosae* et *Sanctae* referuntur. Deprompta est haec diuisio ex CAII JCTI * *Institutionibus* ** atque exinde Impera-

A 2

* Qui sub Imp. MARCO AVRELIO ANTONINO Philosopho circa dimidium fere Seculi a Christo nato Ildi, et quod excurrit, floruit: uti HIERON. ALEANDER in praefat. pluribus edisseruit.

** Quorum duos Libros superstites, et HIERON. ALEANDRI et JAC. OISELII et suismet Notis illustratos, ANT. SCHVLTINGIVS in *Iurisprud.* sua *Ante-Iustiniana* edidit.

peratoris JUSTINIANI auspiciis in *Pandectas* Juris relata; Quamvis in *Institutionibus* Justinianeis ea, quod mirere, sit omiſſa; cum tamen in plerisque aliis earum Articulis Magnificus Exquaestor, TRIBONIANVS, CAIVM suum, ceu ducem et autorem, sequutus sit. Cum autem hodieque passim in Compendiis *** eadem diuisio, licet ethnicae religionis principia sapiat, adhuc retenta legatur: operae pretium nobis uisum est, speciminis Academici loco quaedam de illa commentari, et quem usum effectumque eadem tam in Causis Civilibus, quam in Criminalibus, quin et Ecclesiasticis, habeat, studiosus, et quantum licuerit, curatius disquirere.

*** Ex plurimis nominasse sufficiat *Compendium Iuris Lauterbachianum*, itemque Dn. HEI-NECCII *Elementa Iuris Civilis* secundum *Ordinem Institutionum* pariter, ac *Pandectarum*.

CAP. I.

CAP. I.
DE NATVRA ET INDOLE DIVISIONIS
RERVM IN RES DIVINI ET HVMANI
JVRIS ILLARVMQVE IN SACRAS RE-
LIGIOSAS ET SANCTAS.

§. I.

DIFFERENTIA INTER RES DIVINI ET HVMANI JVRIS, EJVSOVE
FVNDAMENTVM.

Summa igitur Rerum, de quarum Iure quaeri ac
disceptari potest, diuisio, ex sententia CAII mo-
do laudati a) haec est, quod aliae Res *DIVINI IVRIS*,
aliae *Humani*, censentur. b) Nec dubitandum, quin, illas
A 3 quidem

a) Quae ex Lib. II. Instit. Tit. I. excerpta legitur in l. 1. n. de Divis rer. et qual. h. m. Summa rerum diuisio in duos juris articulos deducitur: nam aliae sunt diuini Iuris, aliae humani.

b) Quod ad Originem et fundamentum huius diuisionis attinet, SCHILTERVS in Ex. ad n. IV. §. 1. et Not. ad I. t. de R. D. §. 11. rationem eius quaerit in duabus Societatis Civilis partibus principalibus, siue Societatibus Reipublicae subordinatis, *Sacra* scilicet, quae Christianis Ecclesia, et *Ciuili* speciatim dicta: quarum altera circa Religionem et Cultum diuinum occupatur; altera circa Politiam, et negotia ciuilia, siue secularia, ut loquuntur. Et cum omnis humana Societas, secundum ipsum, et personis constet,

et rebus; inde, pro duplici ista Societate particulari, duplicis etiam generis res in Rep. dari, atque hinc summam rerum diuisionem in duos istos articulos deduci, existimat. Sed ulterius haec ex antiquioribus Philosophorum et Iurorum placitis illustrare iuuabit. Scilicet consonare huic sententiae uidentur definitio *Iurisprudentiae* VLPIANA, §. 1. I. de I. et L. 10. §. 2. n. eod. qua uniuersum Iurisprudentiae obiectum in diuinas et humanas res distipescitur, quamque complures ICI in eandem sententiam interpretantur, ut res diuinas de rebus, ad societatem sacram, cultumque diuinum spectantes, uel etiam, plane ex mente CAJI, atque ethnicis Iurisprudentiae Romanae principis, de rebus diuini Iuris, huma-

quidem *DIVINI IVRIS* esse, propterea dixerit, quod eas non
nisi

nas uero de negotiis civilibus, uel etiam
humani Juris rebus, accipiant. Ita
enim dilerte IANVS A COSTA,
ad §. 2. I. de I. et I. Per res diuinas,
ait, intelligit (Imperator cum Vlpia-
no) res *DIVINI IVRIS* Populi Rom.
ut res sanctas, sacras, et religiosas,
de quibus in §. 7. I. de R. D. non res,
quae pertinent ad Episcopos et Clericos,
ut quidam insulse existimant. Vlpia-
nus enim, qui autor est huius defini-
tionis, non potuit Episcoporum et Cle-
ricorum meminisse, quos nunquam ui-
derat. Ita etiam MVRETVS ad d. §.
2. Vera, inquit, sententia huius defi-
nitionis haec est: Antiqui iuris civilis
pars quaedam Jure Pontificio, jure Au-
gurali, et libris ritualibus, continetur:
hanc uocabant *NOTITIAM RE-
RVM DIVINARVM*, id est, *SA-
CRORVM*, ET *RERVM AD SA-
CRA PERTINENTIVM*: Altera
pars pertinebat ad negotia, quae inter
se homines contrahunt, id est, ad ea,
quae Arist. V. Ethic. *συναλλαγμα-
τα* uocat. Eademseratione FRANC.
HOTOMANNVS in *Comment. ad*
I. d. §. 2. itemque ARN. VINNIVS
Comm. ad eund. §. 2. nec non REINH.
BACHOVIUS ECHT in *Comm. ad I. de*
§. 2. hanc definitionem, resque diuinas
et humanas, eadem memoratas, ex-
plicant, ut alios taceam. Equidem
ciuida quoque est observatio Celeber-
rimi Dn. LEYSERI qui in *Medit. suis*
ad π. Specim. II. n. 1. se miratum sae-
pe esse, testatur, quomobrem JCtos in

hac definitione omnes res, etiam diui-
nas, complexus sit: et rationem huius
rei fuisse, arbitratur, aemulationem,
quae Jurisconsultis tunc temporis cum
Oratoribus maxime, qui aeque ac
Philosophi, imo et Poetae, et Gram-
matici, uniuersalem omnium rerum,
tam diuinarum, quam humanarum,
scientiam sibi uindocabant, intercesse-
rit; quippe quibus JCti uoluerint esse
inferiores, adeoque iidem diuinarum
ac humanarum rerum notitiam sibi af-
seruerint. Quo et digitum intendit
Doctiss. HEINECCIVS in *Elem. Jur.*
Cib. t. de I. et I. ad §. 25. ubi notat,
Juris Consultis perpetuam fuisse aemu-
lationem cum Philosophis ἀπειροαίς.
Vnde cum JCtos ueram, non simula-
tam philosophiam affectare dixerit
VLPIANVS l. 1. §. 1. π. de I. et I.
ab eadem Jurisprudentiam philosophiae
definitione exornari, minime miran-
dum. Sed haec quidem ad originem
uel occasionem definitionis huius per-
tinent: Verum, quid rerum diuina-
rum, quid humanarum nomine in ea
ueniat, nondum in aprico est. Inde
autem demum intelligetur, an et quo-
ulque diuisio rerum in definitione Ju-
risprudentiae VLPIANA huic no-
strae, a CAJO traditae, congruat. Nos
nulli dubitamus, hanc definitionem
ex Stoica manasse philosophia, quae
maxime sub Imp. ANTONINO, Phi-
losophorum Principe, Romae caput ex-
tulit, atque inter JCtos floruit, quip-
pe cui et VLPIANVS, autor defi-
nitionis

nisi Deorum, uel, si mauis, Dei alicuius, in cuius scilicet pro-

nitionis fuit addictus. Stoici enim, teste PLVTARCHO de Placit. Philos. aiebant, Sapientiam diuinorum et humanorum, siue, ut CICERO L. 1. et 2. de Offic. eloquitur, rerum diuinarum et humanarum, scientiam esse. Qualia et apud SENECAM, praesertim in Epist. LXXXIX. leguntur. Add. LIPS. Manuduct. ad Philos. Stoic. Dissert. VII. P. 698. Item STOICI Philosophiam in tres fecabant partes, Rationalem Naturalem et Moralem. Sic enim primum diuissse ZENONEM CITICVM, LAERTIVS scripsit in ZENONE et PLVTARCHVS de Placitis Philos. L. 1. c. 1. Add. SENECA Epist. LXXXIX. et MACROB. in Somn. Scip. L. II. cap. ult. De Rationali nihil hic attingit dicere. Naturalis autem Philosophia rerum naturam, ut ait SENECA d. I. scrutatur, siue, ut MACROBIVS, l. c. de diuinis corporibus disputat. Scilicet Natura rerum, ex mente Stoicorum, etiam Deum et diuina complectitur: imo Natura ipsa Deus iis audit. Quid enim aliud est NATVRA, inquit SENECA L. IV. de Benefic. c. VII. quam DEVS, et DIVINA RATIO, toti Mundo, et partibus eius, inserta? Sicut et ANTONIVS L. V. §. 24. Deum uocat τὸν τῆς θεότητος διηκοντα λόγον, Rationem, quae per rerum naturam penetrat. Vnde non mirum, quod res naturales, quas omnes de Diuina ista Natura participare, crediderunt, diuinas quoque salutariant, Quod et scite obseruat L.

LIPSIVS in Manud. ad Philos. Stoic. L. II. Dissert. VII. ubi duo, inquit, SAPIENTIA hic considerat, DEVM et eius OPERA, i. e. MVNDVM, et quae in eo: et uno uerbo, totam Physiologiam, quae hic (in definitione sapientiae) DIVINORVM uerbo continetur. Nimirum Naturalis pars Philosophiae, iuxta SENECAM d. Epist. LXXXIX. in duo scinditur; corporalia et incorporalia. Ad Corpora spectant, uerbis SENECAE, et quae faciunt, i. e. Principia, et quae ex his gignuntur, i. e. Elementa, et Corpora reliqua. Principia Stoicis duo sunt, Deus et Materia. Pars igitur Philosophiae Naturalis, et quae princeps, secundum Stoicos, est Theologia, Naturales antiquis, itemque prima Philosophia, aut simpliciter Sapientia, ab eminenti dignitate, dicta. Conf. LIPS. Physiol. Stoic. Lib. 1. Diss. III. Clare hanc in rem SENECA Epist. XC. Sapientia, inquit, TOTIVS NATVRAE notitiam, ac suae, tradit, quid sint DII, qualesque, declarat: quid Inferi, quid Lares, et Genii. Haec eius initia sunt, per quae non municipale Sacrum, sed ingens omnium DEORVM TEMPLVM, MVNDVS iste, referatur. Liqueat ergo, nisi fallor, ex dictis, quid rerum diuinarum nomine in definitione Sapientiae, Stoicis uenerit. Restat explicandum, quid rerum humanarum notione significatum iuerint. Et uix dubitandum si diuisionem philosophiae, supra memoratam, respicias, quin Philosophiae Mor-

proprietatem et ueluti patrimonium, peculiari ratione tran-

lit obiectum ita designauerint, *Actiones* scilicet *humanas*, quas *Sapientia* ad salutem *humani generis* dirigit, nec non *uirtutes*, praesertim *illas*, quae ad *societatem humanam* conseruandam ac *tueandam* faciunt. *Virtutibus enim*, cum *primis Iustitiae* *CICERO Lib. I. de Offic.* etiam hoc *propositum esse* docet, ut *Societas hominum coniunctioque seruetur*. Ita quidem, ex *mente Stoicorum*, rerum *diuinarum atque humanarum* notiones interpretandas esse duximus. At enim uero paulo *strictiori sensu res diuinas et humanas* *VLPIANVS* in sua *Jurisprudentiae* definitione sumissee uidetur: quippe qui *sapientiae* quidem definitionem, a *Philosophis* mutuatam, ad *Jurisprudentiam* suam transtulit, sed *sensu*, rebus suis accommodato. Id *negari* nequit, dum *res diuinas* *Jurisprudentiae* obiectum facit *VLPIANVS*, *Theologiae* quandam *speciem Jurisprudentiae* fororico uinculo iunctam uideri: id quod nec ab *institutis Romanorum* est alienum. Sed *notari*, pro *illustratione* huius rei, meretur, *triplicem* *Antiquis* fuisse *Theologiam*, *VARRONE* apud *AVGVSTINVM Lib. VI. de Ciuitate Dei Cap. V.* pulchre distinguente. *Fabularem*, *Naturalem* et *Ciuilem*. *Fabularis*, qua maxime *utebantur Poetae*; *Naturalis*, qua *Philosophi*; *Ciuilis*, qua *Populi*. *PRI-MVM* genus (idem porro addit) quod dixi, in eo sunt multa *contra dignitatem et naturam immortalium ficta*. In hoc enim est, ut *Deus aliquis ex capite*, aliquis *ex femore sit*, alius *ex guttis*

sanguinis natus: in hoc, ut *Dii furati sint*, ut *adulterauerint*, ut *seruierint homini*. Denique in hoc *omnia Dii* atque *tribuuntur*, quae non modo in *hominem*, sed etiam, quae in *contemptissimum hominem*, cadere possunt. At *SECVDVM* genus est, quod *demonstrauit*, de quo multos *libros PHILOSOPHI* reliquerunt. In quibus est, *Dii quid sint*, ubi, quod genus, quale, *ex quantitate temporis*, an *sempiterno fuerint*, an *ex igne sint*, ut *credit Heraclitus*, an *ex Numeris*, ut *Pythagoras*, an *ex Atomis*, ut *Epicurus*. Sic alia, quae *facilius intra parietes*, in *SCHOLA*, quam *extra*, in *FORO*, ferre possunt *aures*. *TERTIVM* genus est, quod in *VRBIBVS* *ciuium*, maxime *SACERDOTES*, posse atque *administrare* debent. In quo est, quos *DEOS PVBLICE COLERE*, quae *SACRA* et *SACRIFICIA* *facere* quemque *par sit*. Nimirum *Theologiae Naturalis* proprie ad *Jurisprudentiam* non pertinet; quippe quae non agit de *natura rerum* uel de *natura Deorum*, aut *corporum diuinorum*. Igitur ad *tertium genus*, *Ciuile* nempe, restringenda uidetur *definitio* *Vlpiana*, atque *adeo rerum diuinarum nomine* ea, quae ad *cultum Deorum*, et *Sacra* in *Ciuitate publica* recepta, spectabant, *intelligenda*. Sicuti e *contrario res humanae*, non *incongrue* de *negotiis ciuilibus*; quae non *Deos*, sed *homines*, respiciunt, et de quibus in *foro discipatur*, accipiuntur. Certe nec a *mente usuque* *Scriptorum Romanorum* est *alienum*, *res diuinas et humanas* hoc *fen-*

transferint, juri dominioque subiectas esse, credide-
B rit

su accipi ac distingui. Ita enim CICERO pro Domo: quid est, inquit, tam arrogans, quam de religione, de REBUS DIVINIS, ceremoniis sacris, Pontificum Collegium docere conari. Scripsit quoque VARRO, CICERONI, coaeuus Libros Rerum Diuinarum, itemque Rerum Humanarum, qui haud dubie sunt deperditi, cum inter opera eius, quae extant, non reperiuntur. At ex illis, quae a MACROBIO Lib. III. Saturn. Cap. 18. ex Lib. VIII. Rer. Diuinarum, ubi: Delabrum, ait, alios existimare, in quo praeter aedem sit area assumpta, deum causa; allegantur, haud obscure colligitur, VARRONEM in his Libris agere de rebus ad cultum deorum pertinentibus. Vicissim ex LOCIS, quae apud A GELLIVM in Noct. Attic. passim, imprimis Lib. XIII. Cap. 12. et 13. ex eiusdem VARRONIS Libris Rerum humanarum leguntur, apparet, in iis de negotiis hominum ciuilibus, de iudiciis et rebus ad Iudicium pertinentibus, ueluti in ius uocatione, Iudex, uindexque contumaciae priuatorum Magistratumque fuerit. Conf. I. A. BOSII de Potif. Max. Rom. Vet. c. IV. Atque haec rerum diuinarum atque humanarum explicatio demum quadrat ad duplicem istam Societatem, de qua ab initio dictum, Sacram scilicet, et

Ciuilem, Stoicorum quoque placitis apprime conuenientem. Secundum hos enim, et CICER. L. I. d. Legib. prima est homini cum Deo Societas; altera cum homine: quarum altera religione, altera iustitia conseruatur. Videtur quoque CICERO Lib. I. de Offic. huc respexisse, resque diuinas et humanas: hoc sensu ad duplicem hanc Societatem accommodasse: dum, illa Sapiencia, inquit, quam principem (uirtutum, puta) dixi, rerum est diuinarum atque humanarum scientia: in qua continetur DEORVM et HOMINVM COMMVNITAS, et SOCIETAS inter ipsos. Et mox: Etenim cognitio Contemplatioque naturae manca quodammodo, atque inchoata sit, si nulla actio consequatur. Ea uero actio in hominum commodis tuendis maxime cernitur. Pertinet igitur ad SOCIETATEM GENERIS HVMANI. Sic uti porro quaelibet Societas suo proprio regitur Jure: ita et apud Romanos alia erant Jura, quibus Societas, quam cum Diis, sacra faciendo, colere uidebantur; alia, quibus homines inter se in Societate Ciuili qua tali, in dirigendis negotiis ciuilibus, publicis et priuatis, utebantur. Prioris generis Jus Romani Diuinum, posterioris generis Humanum salutarunt. Et CICERO, pro domo, alterum Jus Religionis, alterum Jus Reipublicae appellat. Prius iterum complectebatur et Jus Pontificum, cuius interpretatio erat, penes Collegium Pontificum, et Jus Augurale, quod ad Augures spectabat, Posterius Jus Ciuile reli-

ritu), atque adeo hoc nomine a caeteris rebus omnibus, quos *humani juris* esse censuit, secernere uoluerit: Sicuti enim *humani juris* habentur, quæ in hominum patrimonio privato, uel publico sunt, aut esse possunt, et in quas adeo jus et dominium hominibus acquisitum est, uel acquiri potest: ita *diuini juri* res haud dubie separatas prorsus ab humano jure rationes habere existimauit, adeo, ut, cum

reliquum, tam *publicum*, quam *privatum*, comprehendebat. Atque sic intelligitur, Jus, siue *Legem*, ut ait CHRYSIPPVS summus Stoicæ Sapientiæ Philosophus, *omnium rerum humanarum ac diuinarum esse reginam* L. 2. n. de LL. Sicuti uero ab initio fere Pontifices et Juris ciuilibus erant interpretes ita posterioribus temporibus Juris Consulti quoque jus pontificium interpretabantur, atque adeo idem docebant, quibus hostiis, quibus diebus, quo ritu, ad quæ templa, sacra facienda essent, quæ sepulchrorum et monumentorum Jura, quæ iustorum funebrium solennia. Conf. JAC GVTHER de Vel. Jura Pontifico L. 1. C. II. et GOTHOFREDI Not. ad L. 10. §. 2. n. de I. et I. Hinc utriusque Juris, tam *diuini*, quam *humani*, scientiam in Jure consulto coniunctam esse oportebat. Laudatur hoc nomine ATEIUS CAPITO, quod fuerit *humani diuinique Juris sciens*, apud TACIT. L. III. et apud MACROBIUM L. VII. Cap. 13. quod Pontificii Juris inter primos fuerit peritus: itemque NERVA apud IAC. Lib. V. quod fuerit *omnis diuini humanique Juris sciens*. Denique uti quælibet societas constat partim personis,

partim rebus, quibus personæ ad finem suum obtinendum utuntur: ita et in Republica Rom. utraque hæc Societas suis gaudebat et personis, et rebus. Atque huiusmodi *res* (nam de personis hic non est agendi locus) in Societate ista *Sacra* et *Diuina* erant illæ ipsæ, de quibus hic agimus, *Res*, nempe *diuini Juris* CAJO appellatae. Atque sic ad liquidum, credimus, perductum est, et *res diuinas*, et *ius diuinum*, et *res diuini juris*, licet inter se cognationem habeant, probe tamen ab inuicem secernenda esse. Siquidem *Res diuinae* notant ipsum cultum diuinum siue religionem, omniaque quæ ad cultum istum rite peragendum pertinent: *Jus diuinum* uero est norma, cultum diuinum dirigens. *Res* denique *diuini Juris* sunt, quæ religionis causa, et ex præscripto Juris diuini, plane ex iure hominum in ius Deorum, ex mente Ethnicorum, transierunt.

c) Dei enim esse huiusmodi res, creditum fuisse, diserte affirmat AGGENVS VRBICVS in lib. de Limitib. agrorum Conf. ACOSTA it. MARCIL. ad §. 7. I. de R. D. nec non CEL. BOEHMER ad eund. §. 6.

cum solis Diis in eas jus competere credidit, nihil juris in eandem hominibus tribui posse, sibi persuaserit. Quocirca tales res in specialiori etiam sensu *nullius*, puta, hominis, *in bonis esse*, JUSTINIANVS, d) cum eodem CAJO, e) nec non MARCIANO, f) pronunciauit.

§. II.

DE MODIS REM DIVINI JURIS FACIENDI VNIVERSIM.

Cum igitur Res *Diuini juris*, ex mente CAJI, saluentur, quae in Dei alicuius jure ac potestate, imo proprietate siue dominio, et veluti patrimonio, existunt: antequam ad huiusmodi rerum species considerandas progrediamur, generatim *Modi*, quibus res diuini juris fiant, spectandi erunt. Nimirum uti certi dantur *Modi*, tam naturales, quam ciuiles, quibus res humani juris ab homine in hominem transferuntur: ita et certi fuerunt *Modi*, usu

B 2

apud

d) §. 7. I. de R. D. ibi: *Quod enim diuini juris est, nullius in bonis est.*

e) d. L. 1. π. de Diu. rer. ibi: *Quod autem diuini juris est, id nullius in bonis est.*

f) L. 6. §. 2. eod. ibi: *Sacrae res, et religiosae et sanctae in nullius bonis sunt. Nullius autem in bonis esse, absolute et per excellentiam dicuntur, ita, ut non solum in hominum patrimonio, siue publico, siue priuato, non sint, sed nec esse possint, atque adeo hominum commercio proliis sint exemptae. Ita tantum non omnes Interpretes hic. v. ACOSTA, MARCIL. HOPP, BOEH-*

MER. ad d. §. 7. quamuis expressis uerbis id in nulla lege ita dicatur, sed tantum argumentando inde colligatur. Id tamen mirandum, quod et Christianus Imp. JUSTINIANVS idem principium retinuerit, cum tamen istud exactissima Gentilium Theologia (ut rectissime notauit Dn. BOEHMERVS l. c.) fluat. Ceterum, si rem recte aestimes, et Gentilium etiam hypothesein sequare, uerissime omnino, sed paulo alio sensu, asseritur, quod *nullius* sint huiusmodi res. *Di* enim, quorum propriae esse credebantur, erant *non-entia* i. e. *nulla*: adeoque et *res*, quae *Dei* alicuius, ex mente Gentilium, uel, si mauis, deastrerant, reuera *nullius* erant.

apud Romanos recepti, quibus res juri hominum eximi, atque in jus et potestatem Dei alicuius transire, diuinique adeo juris fieri, creditum fuit.

§. III.

DE DEDICATIONE VNIVERSIM.

Modi huiusmodi uniuersim *DEDICATIONIS* a) nomine continentur. Nimirum *Dedicationis* uox in generaliori sensu non raro notat, rem ad certum usum destinare, usumue rei, idque ferme cum festiuitate aliqua, *auspicari* b): Saepius uero, rem alicui donare, siue dicendo dare, atque adeo proprietati alicuius ac domino eam destinare et addicere. c) Atque huiusmodi *Dedicationum*, in generaliori sensu acceptarum, uaria fuerunt genera d): aut enim *sacrae* fuerunt, ad sacros scilicet usus

a) *Dedicationis* nomen, in sua latitudine sumtum, utique tam amplum est, ut omnes reliquos modos sub ambitu suo complectatur. Siquidem non solum *Templa* et *Arat*, sed etiam *Sepulchra* et *Monumenta*, quin et *Moenia* et *Portae*, optimae notae *Scriptoribus* dedicari dicuntur, ut ex infra dicendis patebit. Conf. interim NOODT in *Comm. ad v. t. de D. R.*

b) Ita POMPEIJS apud CIC. *Orat. contra Pison.* ludis theatrum a se factum *dedicasse* dicitur. Ita apud SVETON. VITELLIVS *patinam*, quam *elypatum* *Minervae* dicitur, summa luxuria *dedicasse* legitur. Et in NERONE, *domus ab ipsius a dedicata* me-

moratur. Cuiusmodi *dedicationis* genus etiam *Hebraeorum* moribus receptum fuit. Ita *Deuter. XX. 5.* extat: *quis est homo, qui aedificauit domum nouam, et non dedicauit eam? uadat, et reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius dedicit eam.* Similia in seqq. de *Dedicatione* uineae leguntur. Fiebant autem huiusmodi *Dedicationes* per preces, primitiarum oblationes, *elemosynarum* erogationes.

c) Ita *Libelli* *Summis Principibusque* *Viris* *dedicari* dicuntur, qui cum honoris, pietatis, grati animi, significatione, per litteras eorum nominibus inscriptas, facta, iis donantur.

d) Vt scite obseruat JAC. GYTHER. de

usus, et cum consecratione coniuncte; e) aut *uotiuac*, f) quae ex uoto fiebant; aut *honorariae*, in honorem alicuius personae aut familiae factae g); *publicae*, hoc est, locorum, publicorum, et ad publicos usus b); aut *priuatae*, rei priuatae, et ad priuatos usus i). In *specialiori* autem sensu *Dedicationis* nomine uenit actus, quo quid Deo hac ratione datur, eiusque proprietati, aut usibus, destinatur, destinatumque at-

B 3 tri-

de *Veter. Jure Pontific. Lib. III. Cap. XII.* in GRAEVII *Tbesaur. Antiq. Rom. Tom. V. p. 145. 199.*

e) De quibus deinceps hic ex instituto.

f) Quarum innumera apud ueteres existant exempla, et inscriptiones innumerae, v. quae paulo inferius hic de *Voto* notata sunt.

g) Exemplo est Inscriptio, quae extat *Bisanti in Etruria* ap. GVTH. l. c. VIRTUTI VISENT.

SACR.

M. MINATI. M. L. SAB. GALLI.
H. VIR. I. D. QVINO.
MATERNVS FRATRIS
SVI. H. C. ET. OB. DEDICA
TIONEM HONORARIAM
VICANIS. FLVIVM. PO
PVLO. CRVSTVLVM. ET
MVLVM. DEDIT.

b) *Dedicationes publicae* apud Romanos itidem multae norantur et magnae. Ut *Theatrum Pompeii*, quod dedicatum ab eo est, *καθίστατο τοῦ Θεατροῦ*, in qua dedicatione spectacula cum musica, ludique gymnici editi. v. DIO. L. XLIII. LIII. LV. *Gymnasia*

quoque, *Horti, Campi, Trophaea*, dedicata uisa sunt. Quin et *Bibliothecae* dedicate: quod inuentum *Arsini Polionis* fuit, qui primus Romae Bibliothecam dedicando, ingenia hominum rem publicam fecit. Opera illa uel Dei alicuius, uel loci, uel authoris nomen habuerunt. Nec illis adscribi aliud nomen debuit, quam Principis aut eius, cuius pecunia opus factum esset. Ceterum opera huiusmodi non fuerunt *diuini iuris*, sed *humani*, nempe *uniuersitatis*. §. 6. I. de R. D. ut recte obseruat GVTH. l. c. p. 174. licet posteriores *Impp.* ea iuris templorum esse sanxerint. v. L. 40. de *Operib. publ. Cod. Theodos.*

i) De huiusmodi *Dedicatione priuata* haud dubie accipienda uerba §. 1. de R. D. *Si quis autem auctoritate sua quasi sacrum sibi constituerit, sacrum non est, sed profanum: itemque FESTI*, in v. *Sacer Mons*, quae infrae commentarii in hunc textum esse possunt, ubi scribit: *Quod autem priuati, sine religionis causa, aliquid earum rerum dicarent, id Pontifices Romanos non existimare sacrum.*

tribuitur et addicitur. *k*) Sed hic duo, quibus omnis Dedicatio constabat, distingvendi veniunt actus. Primus est *Destinatio*, qua quis rem Deo dandam decernebat, siue mente et cogitatione dabat, idque quacunq; ratione declarabat. Qualis saepius per modum *Voti l*) concipiebatur, quo quis, ex singulari pietate, sub conditione certi euentus, uel grati animi testandi causa, Numini quid pollicebatur, ac lingua nuncupabat. *m*) Atque huiusmodi *Destina-*

na-

k) Rotunde ISIDORVS L. VI, Orig. ait: *Omne, quod Deo datur, aut dedicatur, aut consecratur. Quod dedicatur, dicendo datur, unde et appellatur. Unde simul intelligitur, generatorem esse Dedicacionis uocem, et non solum ad res sacras pertinere, sed etiam res alias, quae Deo quidem dantur, non tamen consecrantur.*

l) De hoc primo Dedicacionis actu loqui uidetur POMPONIVS in L. pen. n. de pact. quod nemo pacificendo efficere possit, *ne sibi locum suum dedicare liceat*: propter summum scil. religionis fauorem, uti recte obseruat SYMMERMANN. ἐν τοῖς πρώτοις ε. de R. D. §. 15. Exemplum eiusmodi rei, per solam *destinationem* Deo dicatae atque donatae, nondum uero traditae, memorat CICERO IV, in Verr. Candelabrum scil. e gemmis clarissimis opere mirabili perfectum, quod Regis Antiochi filii Romam attulerunt, ut in Capitolio in sella Iouis ponerent, sed, cum templum nondum perfectum offenderent, illud neque ponere, neque profertre ac uulgo ostendere, uerum se-

cum reportare in Syriam statuerunt, donec simulacrum Iouis dedicatum audissent, a Verre autem postea ereptum. Quo nomine VERREM grauissime inculcat CICERO V, in Verr. atque Iouem obtestatur, uerb: *Nunc te Jupiter O. M. cuius iste DONVM regale, dignum tuo pulcherrimo templo - - tibi factum ab Regibus, tibi DICATVM, atque, PROMISSVM, per nefarium scelus de regis manibus extorsit - - imploro atque obtestor.*

m) Ita Templorum constructiones, iussu Populi, uel Magistratum, aut Imperatorum *Voto*, cum bella susciperentur, aut in ipso discrimine pugnae Diis promitti solebant, quae plerumque XL post annos, aut amplius, dedicabantur. Huiusmodi erat *Votum* Appii Consulis apud LIV. L. XXXVI. cuius formula: *BELLONA SI HODIE NOBIS VICTORIAM DVIS, AST EGO TIBI TEMPLVM VOVEO* v. JAC. GVTH. de *Vet. Jure Pontif.* L. III. C. XII. *Votum* autem nuncupatum et in tabula perscriptum ad genua statuarum arae affigere: Et

natio, aut *Votum*, instar *tituli* erat, unde Deo ueluti jus ad rem acquirebatur. n) Alter *Dedicationis* actus est *Traditio*, siue *Datio* actualis, qua scil. rei, Deo destinatae, proprietatis ac possessio, uerbis, uel factis, in Deum ueluti transferebatur.

§. IV.

DE DIVERSIS DEDICATIONIS MODIS.

Quemadmodum uero *Traditio* apud Romanos alia erat *Naturalis*, siue *nuda* et *simplex*, alia *Ciuisilis*, siue *solemnis*, ueluti *Mancipatio*, quae solenni ritu, solennibusque formulis adhibitis, peragebatur: ita et *Dedictio* alia erat *solemnis*, qua res Deo, diuinisque usibus, destinata, solenni ritu in eum transferebatur, atque sic dominio ipsius,

fir-

Et cum uoti essent compotes facti, tabula, uel alia quadam re, in templo suspensa, id testari solebant, v. *IUVEN. L. X. P. 55. et XII. P. 27.* Cumque deinceps rem, quam uouerant, dedicabant, *Voti* quoque in *Inscriptione* rei dedicatee mentio fieri solebat: ut docet uetus *Inscriptio*, quae est Romae, apud *GV- THER. L. III. Cap. X.* haec:

SOLI INVICTO MITRE.
M. VLP. MAXIMVS PRAE
POSITVS. TABELLARI
ORVM. ARAM. CVM
SVIS. ORNAMENTIS
ET BELA DOMINI
INSIGNIA. HABENTES
N. IIII.
VT. VOVERAT. D. D.

solebat uerbis solennibus, praecunte *Pontifice*. Cuiusmodi formula, praeter eam, quae modo sub lit. (1) allata est, alia extat apud *LIVIVM l. c.* ibi: *SI DVELLVM*, quod cum *Antiocho Rege* sumit *Populus*, *EX SENTENTIA Senatus Populique Rom.* *CONFECTVM*, tum tibi, *Jupiter*, *Populus Rom.* ludos magnos dies continuos faciet: *DONAQUE* ad *pulnaria* *DABVNTVR*, de pecunia quantum *Senatus* decreuerit, quisque *Magistratus* eos ludos, quanta ubique faxit, hi *ludi* recte facti, *DONAQUE DATA* recte sunt. Conf. *JAC. GV- THER. de Vet. Jure Pontif. L. IV. et C. XIII.*

n) *Nuacupatio* eiusmodi uoti fieri

o) Diserte *VLP. IANVS* in *L. 2. n. de Pollic. Si quis rem aliquam uoverit, uoto obligatur*,

firmissimo ueluti nexu, mancipabatur *a*); alia *nuda*, et *minus solennis*, quae uerbis, aut factis qualibuscunque absolutebatur. Sed et interest, ad quos usus, priuatos *b*), an publicos, sacros, religiosos *c*), aut profanos *d*), res dedicaretur. Siquidem pro hac diuersitate diuersis etiam solennibus, imo saepe, pro re nata, etiam sine ulla solennitate, Dedicatio fieri solebat.

§. V.

DE REBUS SACRIS RELIGIOSIS ET SANCTIS VNIVERSIM.

Diuini autem *Juris*, ex mente IVSTINIANI aequae, ac CAJI, censentur potissimum Res *SACRAE* et *RELIGIOSAE*. Sed et *SANCTAE* quodammodo diuini iuris iisdem habentur *a*). Qua in parte uti conueniunt hae tres rerum species: ita singulari, iterum separatas quodammodo rationes ab inuicem habent, atque uti nominibus, ita et re ipsa, in Jure Rom. secernuntur. Quamuis negari nequeat, tria haecce uerba speciali plane, ac solis fere JCtis usi-

a) De hac extat testimonium LIVII L. IV. C. XX. ibi: *Spolis in aede Jouis Feretrii, prope Romuli spolia, quae prima opima appellata sola ea tempestate erant, cum SOLENNI DEDICATIONE dono fixit.*

b) v. not. (i) ad §. praeced.

c) Putat quidem MARCILIUS ad §. 3. l. de R. D. locus religiosum non dedicari, sed religiosum fieri. At nihil impedit, quo minus in latiori sensu etiam dedicari dicatur: Siquidem *Diis Manibus Sacra* frequentissime, interdum et *dicata*, Sepulchra et Monumenta in marmoribus leguntur; exem-

plo Inscriptionis apud GRUTER. f. 867. s. ibi:

HAEC AEDIFICIA PROPRIA
COMPARATA FACTA DICATA
SVNT MONUMENTI
SIVE SEPULCHRVM.

Quam in rem et GERH. NOODT *Comm. in n. l. de D. R. Oper. T. II. p. 37.* obseruat, *sacrum* locum dici *dicatum* Diis superis; *religiosum* Diis manibus, i. e. inferis; ac superis tantum *publico*; inferis etiam *private*.

d) v. not. (b) ad §. praec.
§. V. a) v. d. L. pr. n. de Div. Res. et §. 9. 10. l. de D. R.

usitato, significatu hic accipi: cum aliorum Scriptorum usu hac ratione uix distinguantur, sed promiscue plerumque usurpentur. b) Ceterum nec de differentiae ratione ac origine circa has tres rerum classes eadem est Interpretum sententia c).

C

§. VI.

b) Obseruauerunt promiscuum harum uocum usum iam ueteres scriptores, Ita enim TREBATIVS Lib. X. Religionum apud MACROB. Lib. III. Saturnal. c. III. scribit. SANCTVM est interdum idem, quod SACRVM, idemque quod RELIGIOSVM. Ita etiam FESTVS POMPEIVS, Lib. XVII. Siquidem quod SACRVM est, idem lege aut instituto maiorum, sanctum esse, putant, ut uolari id sine poena non possit. Idem RELIGIOSVM quoque esse, quoniam sit aliquid, quod ibi homini facere non liceat; quod si faciat, aduersus Deorum uoluntatem uideatur facere. Obseruauerunt quoque eundem promiscuum harum uocum usum nonnulli ex recentioribus Juris Interpretibus: ut BACHOVIVS ad §. 5. I. de R. D. et ad WESENBEC. π. de R. D. quaest. 2. ubi, genuina et Latina significatione, Sancta, Sacra, et Religiosa, generalius atque ita accipi, notat, ut fere unum de altero praedictur; itemque SCHVLTING. in Enarrat. π. de D. R. §. 9. MANTZIVS in Comm. ad I. de R. D. et Dn. LEYSER. in Medit. ad π. Specim. XXII. n. 1. Sic Aram Herculi a Romulo erectam ALEX. ab ALEX. E. II. C. XIV. memorat, additque, quod Ara haec religiosissima fuisse tradatur. Sic et CICERO pro L. MA

NIL. Fanum appellat religiosum. Et quid frequentius, quam Sepulchra quoque Sacra vocari: ut ex tot Lapidum Sepulchralium et Marmorum Inscriptionibus apud GRVTERVM aliosque, in quibus istud D. M. S. i. e. DIIS MANIBVS SACRVM, legitur, apparet.

c) Originem et rationem tripartitæ huius diuisionis plurimi Juris Interpretes repetunt a tribus istis classibus, in quas Deos suos Romani gentiles distribuerunt: dum alios Superos, alios Inferos, aut Manes, alios denique Medios siue Medioximos, i. e. Heroes siue semideos, salutarunt. Unde res Sacras Diis superis, Religiosas inferis, Sanctas denique semideis dedicatas fuisse, existimant. Ita nimirum sentiunt JOACH. HOPPERVS ad §. 7. I. de R. D. HARPPECHT ad eund. §. n. 3. MANZIVS ad eund. n. 4. NOODT l. c. Oper. T. II. p. 37. HEINECC. Antiquit. Rom. Synt. L. II. Tit. I. §. 2-5. et Elem. Jur. Ciu. sec. Ord. Inst. t. de R. D. I. CCCXIV. §§. LV. DOVICI Doctr. Pand. t. de D. R. §. 6. 8. 9. ALEANDER quoque in Not. ad CAJL Inst. l. c. lit. g.) eandem sententiam certa ratione probat, ubi: Sacra Diis superis et maioribus, religiosæ Diis Manibus, dedicata fuisse, ex ideo

§. VI.

DE REBUS SACRIS IN GENERE.

Sa-

ideo proprie *divina* dicta, asserit, *Sancta* vero minus proprie, quoniam nullis diis dicata fuerint: quamvis mox sententiam corrigat, et, quoniam Civitates *Deos* habuerint *sutelares*, quorum custodias *portas et moenia* commendata fuerint, ideo *divini juris* quodammodo dici posse, imo et *dedicari* consuevisse, agnoscit. At dubia quaedam superius laudatus Dn, LEYSERVS in *Medit. ad r. Specim. XXII. n. 1.* movet aduersus hanc coniecturam, qua nullam sibi olim *ingensoforem* usam esse, quamque *sibi* quidem non displicere, testatur, si modo auctoritate *ueterum* firmata esset: at hunc defectum eam sibi *suspectam* reddere, fatetur. Prouocat scilicet ad MACROBIVM, qui *Saturnal. Lib. III. C. III.* differentiam inter *res sacras, sanctas et religiosas* explicet, nihil tamen habeat, quod eo trahi possit. Urget quoque, Antiquitates Romanas inspicientibus ignotum esse non posse, *Templa*, quae sine dubio *res sacrae* erant, non diis *superis* solum, sed et *semideis*, *Herculi*, *Romulo*, *Caesari*, quin et *inferis*, *Plutoni* et *Proserpinae*, dedicatas fuisse. *Aras* etiam diis manibus *sacras*, constitutas: quod appareat ex duabus apud GRVTIVM fol. 72b. et 103f. reperiendis, inscriptionibus, quarum prima:

DIS. MAN,

HIC. MATRIS. CINERES.

SOLA. SACRAVIMVS. ARA.

altera:

C. MINDIVS C. L. PACORIVS. ARAM. DIS. MANIBVS. SACRAV. Contra addit, *res sanctas*, inter quas et statuac Principum, et personae eorum, aliaque fuerint, *semideis* consecratas fuisse, nullibi reperiri. Potius ex *Macrobbii* loco supra memorato; colligi, *res sanctas*, quae proprie sic dicebantur, ad *neminem Deorum* pertinuisse, Adeoque de *origine* istius discriminis sic sentiendum arbitrat: *Res Sacras* fuisse, quae *Deorum omnis generis cultui* inferuebant; *res Sanctas*, propter solam *Reip. utilitatem*, *aduersus uiolatoes* grauiori poena munitas fuisse; *res denique religiosas* neque ad *deorum cultum*, neque *Reip. utilitatem*, sed ad *honorem familiarum*, et *memoriam defunctorum*, pertinuisse. Ita quidem *Vir Celeberrimus* satis erudit: Et parum abest, quin et nos *calculum nostrum* ei adjiciamus. Pauca tamen, pro maiori luce huic rei foerenda, hic addere atque notare licebit. Primum quidem non proflus negandum uideretur, uestigia quaedam discriminis allegati, saltem quod ad *res Sacras et Religiosas*, apud *ueteres* etiam scriptores reperiri. Spectat huc locus LIVII L. XXXI. c. 30. ubi *Athenienses* in *Parueto* de *Philippo*, id se queri, aiunt, quod *is*, qui *Romanos alienigenas*, et *barbaros* nocet, ideo *omnia simul diuina humanaque iura* polluerit, ut *priori* *populatione* cum *INFERIS* diis *secunda* cum *SUPERIS* bellum *nesarium* *esset*:
omnia

Sacri uox uarie accipitur a), Hoc loco Res sacrae
C 2 di-

omnia SEPVLCHRA, monumentaque diruta esse in finibus suis. omnium nudatos MANES, nullius ossa terra tegit: DELVRA sibi fuisse, quae quondam pagatim habitantes in paruis illis castris uicisque consecrata, ne in unam urbem quidem contributi maiores sui deserta reliquerint. Quo in loco Sepulchra haud obscure Diis Inferis et Manibus, Delubra uero consecrata Diis, Superis tribuuntur. Spectat quoque huc locus PLVTARCHI, qui in Quaestionibus Romanis scripsit: τὰ ἐν ἑρα- νῶ ἱερᾷ, τὰ ἐν ἀδῶ ὄστια τοῖς παλαῖσις ἢ προσωροῦσεν; ubi H. GROTIUS in Florum Spars. ad Jus Justinian. Inst. L. II. T. I. uerb. Religiosum locum quisque, explicationis causa addit: intelligit diis SVPERIS dicata dici SACRA, INFERIS RELIGIOSA. Hac in parte quidem facile nos consentientes habet JCtus Doctissimus, quod Tempia non solum Diis Superis, sed etiam Semideis, quin et Inferis dedicata, aut Arae iisdem sacrae fuerint. Cuiusmodi Ararum plurima exstant exempla apud PETR. BERTHALDVM de Ara. Largimur quoque, citra ueterum auctoritatem forte asseri, quod res sanctae semideis fuerint consecratae, quamdiu testimonia huius rei deficiunt. Ceterum non nihil ueritatis in praedicta opinione late, non proflus negandum; atque in rebus religiosis etiam, quin et sanctis, aliquam Deorum rationem habitam, et in illis quidem Inferorum, uel Manium,

in his uero Tutelarum, quamuis anonymorum, inque utroque genere his Diis Jus quoddam tributum fuisse, uix dubitandum uidetur; cum alias diuini juris haud ceteri, et neque illas solus familiarum honor, neque has sola poenalis sanctio tales facere potuisset.

a) Sacrum in generaliori sensu Romanis dictum, quicquid Deorum honori instituebatur, v. BARTH. ad L. II. Thebaid. Statii p. 643. uel quicquid destinatum erat Diis, ut ait MACROB. Saturn. L. III. c. VI. Atque hinc primum Sacrorum nomine ueniebat ipse cultus Deorum qui Sacrificiis maxime et Precationibus absoluebatur: ut adeo sacra facere idem sic ac rem diuinam facere, siue cultum diuinum celebrare, Romanorum ueterum enima Religio omnis in Sacra et Auspicia dispersita fuit: Sacris Pontifices, Auspiciis Augures praefuerunt; ut ex CIC. L. III. de Nat. decr. docet GVTHER. de Vet. J. Pontif. L. I. C. III. Deinde Sacrae appellabantur Res, quaecumque factis faciendis, siue cultui deorum, inferuebant. De his loquitur TREBATIVS L. I. Religion. apud MACROB. Saturnal. L. III. c. III. ubi: Sacra est, ait, quicquid est, quod Deorum habetur (uti quidem tantum non omnes legunt; cum contra ALEX. ab ALEX. Genial. diar. L. VI. c. XIV. uocem, ergo, insertam habeat, et legat; quicquid Deorum ergo habetur; quae lectio paulo diuersum a priori sensum habere

dicuntur, quae publice, i. e. publica Populi aut Principis auctoritate, Deo alicui dedicatae, atque rite, i. e. solenniter, prisco instituto ac more maiorum, per Pontificem, ad ministerium Dei consecratae sunt *b*). Res huiusmodi sacrae duplicis fuerunt generis: Aliae enim *immediate* sacris faciendis siue cultui diuino celebrando, inferuebant; aliae *mediate*. Prioris generis erant non solum *Loca*, ubi Sacra peragebantur, ueluti, *Templa* *c*) *Aedes*

habere uidetur;) *sive aedes, siue ara, uel signum, locus, aut pecunia, siue quicquid aliud more institutoque ciuitatis rite diis consecratum fuit.* Idemque AELIUS GALLVS apud FESTVM v. Sacer Mons, ubi ait: Sacrum esse, quodcumque modo atque instituto Ciuitatis consecratum sit, siue aedis, siue ara, siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quid aliud, quod Diis dedicatum atque consecratum sit. Tertio denique, peculiari sensu, sacer dicebatur homo, ut ait FESTVS, quem Populus ob maleficium sacrum iudicauit, siue, qui per execrationem diis deuotus, atque ita sacritus erat, ut impune occidi posset. Hinc Tribunitia lex: *Si quis eum, qui a plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit.* Cuius rei rationem ex TREBATIO MACROBIVS L. III. Saturn. C. VI. hanc reddit: quod licet omnia sacra, tanquam Diis debita, uiolare nefas esset, hominem tamen sacrum et Deo deuotum morte afficere nefas non putarunt, tanquam illius anima diis deuota, amplius humani commercii non sit; siue, ut Festus L. XVII. ait, quod animas, quas sacras in caelum mitti posse arbi-

trati sunt, nudatas corpore quam primum illo ire uoluerunt. Ceteros Sacri significatus, a Lexicographis relatos, hic nihil moramur.

b) v. §. 4. l. de R. D. ibi: Sacrae res sunt, quae rite per Pontifices Deo consecratae sunt. l. 6. §. 3. n. de D. R. ibi: Sacrae autem res sunt haec, quae publice consecratae sunt. l. 9. pr. eod. ibi: Sacra loca ea sunt, quae publice sunt dedicata §. 1. eod. ibi: Sciendum est, locum publicum tunc sacrum fieri posse, cum Princeps eum dedicauit, uel dedicandi aedit potestatem.

c) Templum an a tuendo, i. e. iudicando, dicatur, quasi tuemplum, indeque contemplari sit, ut VARRO de LL. p. 66. 67. tradidit, an a templando potius templum, ut aliis placet, adeo potius utroque intuitu generatim significet spatium, quod uidemus, ut NIEV-PORT de Rit. Rom. S. IV. c. III. definit, an uero idem sit, quod Graecum τῆμενος, a τῆμενος, seco, quasi portio alicunde sectione ablata, adeoque non det partem agri separatam, ac Deo dicatam, ut, cum AEGIDIO MENA-
GIO

Aedes sacrae, Fana, Delubra, Sacella
C 3

GIO Amoent. Jur. Ciu C. XXXIX. p. 393. et BENED. PICTETO *Diff. sur les temples cap. I. p. 5.* existimat C. F. REINHARDVS in *Diff. Inaug.* sub praedio Celeberrimi I. H. BOEHMERI habita C. I. Sect. I. §. 3. nostri quidem instituti nunc non est prolixius disputare; quamuis has sententias facile conciliari posse existimemus. Nobis non dubitandum uidetur, uerbum hoc *augurale* esse, atque de coelo in terram deductum, quippe notans *regionem coeli*, siue *spatium in coelo ab Auguribus inueniendo definitum*. Augures enim auspicia captaturi, oculis, et lituo, i. e. baculo incuruo, coeli regiones, secundum quatuor mundi cardines particbantur, certumque conceptis uerbis designabant spatium, atque e terra in coelum describebant: quod spatium *Templum* appellatum. v. LVCRET. L. II. v. 1043. LIV. L. I. c. XXXVIII. JO. BAPT. BELLI *Diatr. de Partib. Templi Augur. C. I. et VII. in Thesauri GRAEVIANI Tom. V.* Unde dein *Coelum* ipsum, qua *uisum*, ut ait VARRO l. c. *Templum* dictum; ut est in *Hecuba* apud eund. *O magna templa coeli cum commixta stellarum splendideis*. Sed et in *terris*, ut idem tradit VARRO, dictum *Templum* locus augurii aut auspicii *causa*, quibusdam conceptis uerbis *finiunt*. Hinc sicuti *Coelum* domicilium Numinis creditum, imo *templum* eius uocatum fuit, secundum illud ap. VARR. *Contremuit Templum magnum Jouis altitonantis*: ita tandem *Templum* salutarum *Aedes sacra*, seu lo-

cus, Dei alicuius habitaculo et cultui destinatus, augurato spatio definitis constitutus, muroque clausus, ac rite per Pontifices dedicatus atque consecratus; v. A. GELL. L. XIV. C. VII. unde et *Templa augusta* uocata, secundum illud OVIDII *Fast. I. v. 109.*

Sacra uocant, Augusta patres, Augusta uocantur

Templa, Sacerdotum rite dicata manu.

Primae uero *Templosum originis* sunt obscurae. In principio enim rerum cultus diuinus fuit simplex, nec ad certum locum adstrictus. Successu autem temporis homines simplicitatis forte pertaesi, cum aliqua pompa et magnificentia Deum colere cupientes, certa sibi loca elegerunt, ubi sacra facerent; imo tandem certas aedes, satis splendidas atque amplas sibi extruxerunt, ut cum aliqua solennitate ac celebritate sacra sua facere possent. Obseruauit hoc etiam HERM. WITSIVS in *Aegyptiacis* L. III. C. X. §. 3. atque TRANQVILLI et ISIDORI testimonio firmat sequenti: *Quum primum homines exuta feritate rationem uitae habere coepissent, seque ac Deos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, utriusque magnificentiam ad religionem Deorum suorum excogitauerunt. Igitur ut Templa illi domibus pulchriora, et simulacra corporibus ampliora, faciebant, ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos Deos putauere. Quacnam uero gens id ceperit, an una sola, an plures simul. Iudic*

la, d) Luci, e) itemque Arae et Altaria f), super quibus sacra fiebant, necnon Statuae et Imagines Deum, g) sed

dice eodem WITSIO, adeo in obscuro est, ut nisi diuinando nemo dixerit. Plerique origines Templorum non minus, ac omnis superstitionis ethnicae, ad *Aegyptios* referunt. Diserte *HERODOTVS* in *Enterpe* testatur; *Duodecim Deorum nomina primos Aegyptios existimasse*, atque *Graecos* ab illis coepisse, eosque primos *Aras*, et *Imagines*, et *Templa Diis sibi erexisse*. Quamuis neque haec sententia extra omnem dubitationis aleam posita uideatur. Nec certum, an iam ante *Tabernaculum Moisaicum*, et *Templum Hierosolymitanum*, *Templa* gentibus fuerint. Ceterum uerolimitudine non caret coniectura, quod uel ab *Aris circumseptis*, uel *asepulchris Heroum* aut *Regum*, saltem apud nonnullas gentes, prima Templorum initia deriuanda uideantur; uti nec *WITSIVS* prosus abnuat, et *REINHARDVS* in *Disp.* supra laudata pluribus edisserit: nostri uero instituti ratio curatius in haec omnia inquirere non patitur.

d) Omnia haec in eo conueniunt, quod fuerint *loca*, *Diis*, eorumque cultui, dicata, uel muris saltem, uel simul secto, clausa. Unde et promiscue eorum nomina usurpantur: licet etiam distinguantur. *Ædes* autem *Sacrae*, quas et *IUSTINIANVS* exempli loco adducit, horum omnium genus esse uidentur. Ceterum de discrimine eorum conferri potest. *GVTHER. de uet. Pontif. L. II. C. III.* et *NIETPOORT I. c.*

e) i. e. *Syluae Diis sacratae*, v. *GVTHER. C. IV.* et *NIETPOORT. I. c. Lucos* huiusmodi olim solos *Diis consecratos* Germani habuerunt, quippe *Deos parietibus* haud *cohibendos* arbitrati, memorante *TACITO* de *M. G. C. IX.*

f) *Ara* erat locus purus et sacer, e terra cleuatus, caedendis et immolandis uictimis destinatus, habendisque praecationibus praeparatus, uti definit *PETRVS BERTHALDVS* libro singulari de *Ara C. I. §. I* in *Thef. GRAEV. Tom. VI.* A qua differebat *Altare*, ab altitudine, quasi *alta ara*, nominatum, solisque *Diis* superis dicari solitum; cum *Ara* etiam terrestribus et inferis statueretur. v. *BERTHALD. C. II. §. I.* et *GVTHER* de *uet. Pont. C. III. C. VI.*

g) *Statuae* siue *Imagines*, quas *εἰδωλα* uocabant, erant signa siue simulacra illius Numinis, cui templum erat dedicatum, quae rite consecratae ab eodem Numine insisteri credebantur: siquidem Numen istud per solenne consecrationis carmen non solum parietibus templi coeherci, sed et ipsi statuae includi, miseri gentiles sibi persuaserunt. Vnde statuas ipsas aliquando *Deos* salutantur, atque ut *Deos* ipsos coluerunt. Quamuis prudentiores aliter sensisse, *TULLIVS* *Act. IV. in Verr.* testis esse possit: *Quis, ait ille, tam coecus in contemplantis rebus unquam fuit, ut non uideret species ipsas* ho-

fed etiam *Vasa sacra*, b) quae sacris faciendis, ut instrumenta, adhibebantur, nec non *Donaria* i), locis sacris maxime exornandis dicata. Posterioris generis sunt *possessiones sacrae*, ex quibus sumtus ad sacra parabantur: quales ex hostium, uel Ciuium damnatorum, bonis fiebant; quippe quorum fundi, pecunia, familia, Deo alicui dicabantur k).

§. VII.

hominum collatas in Deos, quo facilius animi imperitorum ad Deorum cultum a uitae prauitate conuerterent, aut superstitione, ut essent simulachra, quae uerantes Deos ipsos adire crederent. Ceterum huiusmodi *Idola* necessaria erant pars et praecipuum ornamentum Templorum: quippe quorum causa Tempora fere omnia statuta sunt: scilicet ut Deos suos in illis ueluti ad manus haberent, atque, ut Ethnicus apud ARNOBIUM L. VI. *aduers. gent.* p. 192. loquitur, eos coram et cominus contuevi, affari de proximo, et cum praesentibus, quodammodo uenerationum colloquia miscere possent. Conf. GVTH. L. 3 c. VII. VIII. et L. IV. c. XXII. REINHARD. d. *Disp.* l. c. §. 8.

b) *Vasa sacra*, ἱερά σκεύη Non. EXX. c. 10. erant uaria utensilia siue instrumenta sacrata, quibus ad sacra facienda utebantur, siue, ut MACROBIUS L. III. *Sat.* C. VII. loquitur, quae instrumenti instar habent, quibus sacrificia conficiuntur: qualia et litteris notata fuerunt, et facile dignosci potuerunt. v. GVTH. L. IV. c. XXIV. et NIEVPORT c. III. ubi Syllabus eorum extat.

i) *Donaria* alias dicebantur loca ubi dona oblata collocabantur; sicuti *Sacrarium* erat locus in templo, in quo sacra reponerentur. v. GVTH. L. III. C. IX. At nobis hic *Donariorum* nomine ueniunt ipsa *Dona* Diis dicata atque oblata ἱερά ἀναθήματα, προσήματα, HESYCH. ueluti *Spolia optima*, v. supra not. (a) ad §. IV. it. Pecunia, Ornamenta MACROB. III. *Sat.* c. VII. Ornamenta sunt, clypei, coronae, et huiusmodi *donaria*. Exemplum *Clypei* dedicati, in cuius extremo circulo nomen dedicantis, TI. IULIVS, ALEXANDER, D. D. DIIS. SANCTIS, in interiori nomina ipsorum Deorum, sunt inscripta, est apud SCHULTING in not. ad CAJ. J. L. s. T. II. p. 27. Add. GVTH. l. c. cap. VIII. Eodem sensu et Imperatori in §. 8. J. d. R. D. *Donaria* dicta uidentur. v. GROT. in *Flor. Spars.* ad v. *Donar.* VINN. ad J. ibid. it. MATTH. in *Comm.* ad J. ibid.

k) Quae est obseruatio I, GVTH. RII L. IV. c. XXII. Plerumque enim moris erat, ut etiam obseruae HOTTOMANNVS ad §. 4. j. de R. D. ut *damnatorum bona publicata*, quo religione aliqua, quali clauo trabali figerentur,

§. VII.

QUIBUS MODIS RES SACRA FACTA FVERIT.

Actus modusque, quo Res apud Romanos *Sacra* fiebat, uno uerbo *DEDICATIO*, et quidem *SACRA*, ac *SOLENNIS* ^{a)}, appellatur: quippe qua *Res*, *Deo* alicui, ad *sacros usus, cultumque diuinum, destinata, solenni ritu, eidem Deo, ad eosdem usus, veluti tradebatur atque addicebatur.* In quali *Dedicatione* adeo duo discernenda: 1) *Traditio* ipsa, qua is, qui rem suam, opusue suis sumtibus exstructum aut confectum, Numini cuidam, ad *sacros usus, cultumque diuinum, destinauerat, verbis factisque declarabat, se iam rem istam, abdicato suo in illam dominio, totam Deo occupandam relinquere, eiusque proprietati, ac usibus sacris diuinisque, penitus mancipare atque addicere;* 2) *Solemnitas*, huiusmodi *Traditionem* comitans, uel interdum praecedens. Illam *Dedicationem in specie* distinctionis causa, uocare possis; Haec speciatim *Consecratio* appellitari suevit ^{b)}. Quamuis et totus *Dedicationis* huius *sacrae*

tur, consecrarentur, quod in Ciceronis damnati et exilis domo usu venit: item ut in aliorum permultis, de quibus in eadem oratione (scil. pro domo) commemorat. Hinc *Tarquiniolorum ager*, qui inter *Vibem* ac *Tiberim* fuit, consecratus *Marti*, *Martius* deinde *Campus* fuit, ut *LIVIVS* tradit *Lib. II.* Haec *HOTOMANN.* *Fundi* eiusmodi *sacra* memorabile extat exemplum ap. *XENOPHONT.* de *Exped. Cyri L. V. p. 351.* ubi refert, se in uicinia *Fani Dianae* *sacra*,

Columnam reperisse, cui haec uerba inscripta:
 FVNDVS. DIANAЕ. SACER. EVM.
 QVI. POSSIDET. ET. FRVCTVS.
 EX. EO. PERCIPIT. QVOTANNIS.
 CONSECRATO. DECVMAN. DE. RELI-
 QVO. FANVM. SARTVM. TE-
 CTVM. SERVATO.

a) v. supra §. IV. ibique in not. a) testimonium *LIVII*.

b) Distinguit *Dedicationem* et *Consecra-*

facrae ac solemnis actus, eo quod maximam solemnita-
tis partem ritus sacri in eo faciant, etiam *Consecratio*
salutari, atque adeo duae hae uoces promiscue de uno
eodemque actu usurpari soleant. Ceterum, accurate loquen-
do, *Dedicatio* proprie ad eum pertinebat, qui traditio-
nem solemnem, dictis et factis, publico nomine, per-
agebat, atque adeo aedificii absoluti solemnem datio-
nem significabat: c) *Consecratio* uero proprie ad Ponti-
ficem spectabat, qui ritus sacros in tali actu perage-
bat d).

§. VIII.

QUIS DEDICARE POTVERIT?

Licet autem, actu quidem minus solemnem, destina-
tione, puta, ad sacros usus, ac traditione nuda, rem
suam, aut opus suis sumptibus extructum a), quilibet,
D ceu

secrationem non solum ISIDORVS in
loco supra not. k) ad §. III. ubi dicit:
*Omne, quod Deo datur, aut dedicatur,
aut consecratur*: sed etiam AELIVS
GALLIVS v. supr. not. a) ad §. I. di-
stincte ait: *quicquid Diis dedicatum,
atque consecratum sit*. Notat quoque
ANT. MATTHÆI in *Comm. ad 7. t.
de R. D. §. 8. n. 12* esse, qui disputent,
Consecratio et *Dedicatio* utrum inter se
differant; ipse uero putat, differentiam
non attendi magnopere. HOTOMAN-
NVS uero in *Comm. ad 7. §. 4. d. T.*
Consecrationem et *Dedicationem* ita
distinguit, ut illam tantum in consecran-
dis bonis damnatorum locum habere,
ac sine Pontifice, a Tribuno plebis fie-
ri posse; hanc uero a IUSTINIANO

h. l. intelligi, nec sine uniuerso Ponti-
ficum collegio fieri posse, putet; sed
quam parum accurate, ex infra di-
cendis patebit.

c) Ue ap. PLIN. L. IV. *Epist. 1.* ibi:
*Templum pecunia mea extruxi, cuius de-
dicationem, cum sit paratum, differre
longius, irreligiosum est.*

d) Hinc satis congrue in §. 8. 7. d.
R. D. *Consecratio* per Pontificem fieri
dicitur.

ad §. VIII. a) v. PLINII locum,
modo not. c) ad §. praeced.
allegatum,

cēu dominus, ac rerum suarum arbiter *b*), adeoque *privatus* rem suam privatam, *Populus* publicam, dedicare posset: Attamen Jus *dedicandi actu solenni*, ac dedicando consecrandoque rem *sacram* efficiendi, stante Republica penes Populum, deinceps penes Principem fuit *c*). Cuius rei ratio non una est in promptu: Primum quod *Jus Sacrorum*, quo et hoc pertinet, per principia Juris publici uniuersalis, sit pars Summae Potestatis: deinde quod apud Romanos, qui sacra pro instrumento statum Reip. conferuandi habebant, peculiaris status ratio exigeret, cauere, ne peregrina sacra inueherentur *d*): denique, ut nonnullis uisum, quod ipsi Principes etiam dignitatem assumserint *Pontificis Maximi e*), sine cuius auctoritate aut interuentu ritus facri peragi non poterant. Ex quibus conficitur, *Dedicationem solennem*, qua res *Sacras* con-

b) Erat enim *Dedicatio* species *alienationis*; eo quod is, qui rem Deo diuinisque uisibus dedicabat, dedicando suo se dominio in illam abdicaret. Jam uero alienare potest quilibet, qui rerum suarum dominus et arbiter est. Imo nec paciscendo quis Jure Rom. efficere poterat, *ut sibi locum suum dedicare liceat*, per *L. pen. π. de pact.* propter maximum religionis fauorem, quod scil. pactum eiusmodi esset contra religionem, ut superius obseruatum est. Quamuis *IUSTINIANVS* postea *l. ult. C. de pact. int. eme.* pacta eiusmodi rata esse uoluerit. Add. *MARCEL.* ad *§. 8. J. de R. D.*

c) Hinc sine lege curiata, aut plebiscito nihil potuisse diis consecrari, de

rebus soli, notat *GVTHER.* de *ut. jure Pont.* *L. 3. c. 12.* Et *VLP. l. 9. §. 1. n. d. D. R.* ait: *locum publicum sacrum fieri, cum Princeps eum dedicauit.*

d) Hinc nouos deos, nouosque colendorum titus, a priuatis illatos, saepe publica auctoritate damnatos esse, uerbis *LIVII* ostendit *SIGON.* de *Ant. Jur. Ciu. Rom.* *L. 1. C. 8.*

e) u. *DIO L. 3.* ubi: *Imo Imperatores, ait, εν πάσαις ιεροσύαις ιεροδοται, et si forte duo imperent, semper unum ex illis esse ἀρχιερέα, id est, Pontificem Max.* Quod ideo factum, dicit, *ut omnes religiones et sacrificia in sua haberent manu.* *Ald. BACHOV.* ad *§. 5. J. de R. D. p. 206.*

constituenda erat, non nisi publice f), i. e. publica, olim Populi, postea Principis, auctoritate, fieri potuisset. Cum uero nec totus Populus posset, nec forte Princeps ipse facile soleret, solennem Dedicationis actum peragere, aliis hoc negotii dandum fuit. Et initio quidem in Rep. ueteri Magistratus g) hoc Jus, ratione potestatis, sibi arrogarunt h): postea autem iussu i) Populi, aut Plebis scito, nominatim praefecti sunt, qui hoc negotium peragerent; et regulariter Duumviri aedis locandae, faciundae, dedicandae, plerumque ex filiis aut agnatis illius, qui aedes uouisset, a Populo creati sunt; ex quibus is, qui opus (sacrorum uerbo) inchoasset, i. e. perfecisset, et Dedicationem perfecit k). Tempore Principum uero is dedicauit, cui Princeps hanc dedit potestatem l). Ceterum et

D 2

Pon-

f) Hinc MARCIANVS l. 6. §. 3. π. de D. R. ait: Sacrae res sunt, hae quae publice consecratae sunt, non priuate, et VLP. l. 9. pr. eod. Sacra loca ea sunt, quae publice sunt dedicata. et IUSTIN. §. 8. 7. eod. Si quis autem auctoritate sua quasi sacrum constituerit, sacrum non est, sed profanum.

g) Uti Consul, aut is, qui imperium haberet militare, ut patet ex LIV. l. IX.

h) Unde Consules inter se sortiti solebant, uter eorum dedicaret, quod magna contentione et ambitione fiebat, uti obseruat GVTHER. de uet. Jure Pontif. l. III. c. 12. Imo CORN. BARABTVS Pontif. Max. negauit, nisi Consulem, aut Imperatorem, posse templum dedicati, ap. LIV. 18, 46.

i) Ut intelligitur ex decreto Pontificum de domo CICERONIS, quod extat in L. IV. ad Attic. Epist. 2. Si neque Populi iussu, neque plebiscitu, qui se dedicasse diceret, et nominatim praefectus esset: neque Populi iussu, aut plebis scitu: uideri posse sine religione eam partem aedae domino restitui.

k) u. LIV. II. c. 42. ibi: Castroris aedes - - dedicata est, uota erat Latino bello Posthumio dictatore, filius eius duumuir ad id ipsum creatus dedicauit. Add. GVTHER. l. c. et A. MATTH. ad §. 8. I. d. R. D. ubi plura exempla.

l) u. L. 9. §. 1. π. d. D. R. ubi locus dicitur sacer fieri, cum Princeps eum dedicauit, aut is, cui Princeps dedicandi potestatem dedit. Add. L. ult. π. ut in poss. leg.

Pontificum auctoritate praesentia et ministerio in Dedicacionibus sacris opus erat *m*): quippe qui licet proprie non dedicarent *n*), Dedicacionibus tamen huiusmodi semper adesse debebant, ut uel ritus sacros praeuendo dirigerent, uel ipsi peragerent. Siquidem sine publica huiusmodi, uti *Populi*, uel *Principum*, ita et *Pontificum*, ceu Magistratum sacrorum, auctoritate, et interuentu, sacrum nihil constitui poterat *o*).

§. IX.

DE MODO ET SOLENNIBVS DEDICATIONIS VNIVERSIM, ET SPECIATIM DEDICATIONE TEMPLI.

Quod ad *Modum* Dedicacionis, et *Solemnia* attinet, haec, pro diuersitate rerum dedicandarum, diuersa fuerunt, modo plura, ut in *Aedibus*, modo pauciora, ut in rebus mobilibus dedicandis. Erant quoque dedicandi ritus alii Romae, alii in Prouinciis *a*), ita, ut solum peregrinae Ciuitatis capax non esset dedicacionis, quae fieret Jure Ro-

ma-

m) Res enim sacrae §. 3. I. d. R. D. dicuntur, quae rite per Pontificem Deo consecratae sunt.

n) Uti rectissime obseruant MARCILIVS et A. MATTHÆI ad §. 3. I. d. R. D.

o) Erant quidem Romanis etiam *Sacra Familiarum priuata*; sed et haec non nisi publica auctoritate ualebant. Poterat quoque quis sibi priuatim, citra Pontificum auctoritatem, aliquid sacrum constituere, quod ipse pro sacro haberet; sed istud pro sacro publice non habebatur, nec successores istud pro tali habere tenebantur. Id

quod et ex dictis intelligitur, et GALLIÆLII auctoritate firmatur, qui ap. FESTVM ait: *Quod autem priuati suae religionis causa Deo dedicent, id Pontifices Rom. non existimare sacrum. At si qua sacra priuata suscepta sunt, quae ex instituto Pontificum stato die aut certo loco facienda sint, sacra appellari.* Add. BACHOV. l. c. p. 207. et MATTHÆI ad §. l. c. n. 6. 7.

§. IX. *a*) Sicut nec res *mancipi* erant res extra solum Italiae sitae, atque adeo nec per *mancipationes* transferri et acquiri poterant,

mano b). Solemnissima Dedicationis ratio Romae in Templis dedicandis locum habuit: quippe quae ut rite fieret, uarios iterum actus ritusque, uel praeuios, uel comites, exigebat. Nimirum ad Templum rite religioseque constituendum et *Augurum*, et *Pontificum*, ministerium requirebatur: illorum erat, *inaugurare*, horum, *consecrare*; qui duo diuersi, ut cuiuslibet patet, erant actus, non confundendi c)

§. X.

DE INAUGVRATIONE.

Primus igitur Templi rite constituendi actus fuit *INAUGVRATIO*. Quoties enim *Templum* dedicandum, uel priuatus, aut Magistratus, uouisset, uel Populus, aut Princeps, iussisset: ante omnia *Spatium* eius rite constituendum fuit. Constitutio facta per *Augurem*: quippe qui, uti alias, augurii, uel auspicii, capiendi causa, in *arce*, uel

D 3

refra

b) Quod PLINIUS L. XVI, Epist. 10. notauit scripsitque TRAJANO: Cognosce, inquit, alium hic, alium apud nos morem dedicationis. Cui TRAJANVS rescripsit: Solum peregrinae ciuitatis non est capax dedicationis, quae sit nostro iure.

c) Recte et accurate Consecrationem ab Inauguratione seiunxit JAC. GVTHERIVS de uet. Jure pont. L. III, §. 2. illamque Pontificibus, hanc uero Auguribus tribuit: nec non Celeberrimus quondam noster C. S. SCHVRTZFLEISCHIVS in Tractat. ex Hist. Ciu. ubi §. 2. ait: Locum per Augures constitutum Pontifices consecrabant, eumque dabant Numini et dedicabant. Ho-

rum formulae solennium passim proditae extant, et profecto indicant, diuersa fuisse munia INAUGVRATIONVM, et CONSECRATIONVM atque DEDICATIONVM, Add. §. praec. 7. ubi Augurum Inaugurationes esse, Consecrationes autem ad solos Pontifices spectare, notat. Ut adeo minus recte REINHARD in d. Disp. de Templis sub Dn. BOEHMERO habita, C. I. S. I. §. 7. cum G. H. NIEVPOORT de Rit. Rom. Sect. IV. C. III, §. 1. quae et sequutus uidetur, scripserit, condita templa, et Numini dedicata, demum ab Auguribus consecrata fuisse: cum tamen Augurum non fuerit consecrare, sed inaugurare, et Inauguratio

Con-

tesca a), sedens, velato capite, uti lituo b) certum in coelo spatium, quo videnda ad se pertinere volebar, ab oriente ad occasum, et a meridie ad septentrionem, notabat, atque adeo in quatuor regiones, c) partiebatur d); ita et in terra certum spatium, coelesti respondens, et aequae ac hoc, Templum e) uocatum, oculis et animo meriebatur, certisque signis finitum, uel etiam septum, f) sisebat, g) certis etiam conceptisque uerbis, longum nempe Carmen b) prae-

Consecrationem praecesserit. Imo adhuc magis mirandum, IO. BAPT. BELLVM in *Diatr. de Part. Templi Inaug.* in *Thef. GRÆV. T. V. p. 540.* Tempia ab *Auguribus consecrata* esse, ex GELLIO tradere, cum tamen in loco GELLII allegato *Consecrationis* uox plane non reperitur.

a) In *Arce*, i. e. in urbe, *Anguria*: in *Tesca*, i. e. in agro, *Auspicia*, capi-ebantur, v. GVTHER, L. II. c. 3.

b) Qui erat baculus augurum sine nodo aduncus, siue incuruus, quale et regium erat insigne: ut ex SERUIO, GELLIO, et PLVTARCHO describit ALEX. ab ALEX. *Genial. diu. L. V. c. 13. et 19.*

c) Hinc *Templi coelestis partes* quatuor esse, dicit VARRO de L. L. L. VI. p. m. 66. *Sinistram* ab oriente, *dextram* ab occasu, *anticam* ad meridiem, *posticam* ad septentrionem.

d) Quod est augurale uerbum ex *Etrusca disciplina*, u. JO. BAPT. BELLVM *Diatr. L. I. §. 8.*

e) Ita VARRO l. c. In *terreis dictum* *TEMPLVM*, *locus*, *augurii*, aut

auspicii causa, quibusdam *conceptis uerbis finitus*.

f) Ita FESTVS ap. BRISSON. de *Formul. p. 122.* *Minora Tempia sunt ab Auguribus, cum loca aliqua tabulis aut lineis septantur, ne uno amplius hostio pateant, certis uerbis definita.* Itaque *Templum est locus ita effatus, aut ita septus, ut ea una parte pateat, angulosque habeat adfixos ad terram.*

g) *Sistere sana* significat, *locum in oppido futurorum fanorum constituere*, ita FESTVS: fortasse, quod ad certos terminos perducta designatio sisset, ut addit BELLVS de *Templo Aug.*

h) Specimen uel fragmentum huius *Carminis* extat ap. VARRONEM d. L. L. p. 66. cuius explicatio Criticis et Antiquitatum peritis multum facessuit negotii. Ex emendatione JOS. SCALIGERII in *Conjett. p. 99.* sicut ita habet: TESCA DVMECTA SVNT, QVO AD EGO CASTE LINGUA NVNCVPAVERO. OLLA VETER ARBOR, QVISQVIS EST, QVAM ME SENTIO DIXISSE, TEMPLVM, TECTVM.

præfatus, præcesque i) effundens, præeunte interdum alio k), effabatur l), atque adeo, captis auguriis, uel auspiciis, *Templum effatum*, fausto omine inaugurabat. Atque hinc, uti *Spatium*, *Ædi sacrae* condendae dicatum, atque ab Augure solemnî ritu definitum ac constitutum, ita et ipsum *Ædificium*, postea in eo constructum, atque quatuor *Auguralis* illius *Templi* regionibus m) quodammodo conformatum n) *Templum* o), idque *Augustum*, quasi augurato constitutum p) salutatam fuit.

§. XI.

CTVMQVE ESTO IN SINISTRVM.
 OLLA VETER ARBOR, QVISQVIS
 EST, QVICQVID EST, QVOD ME
 SENTIO DIXISSE, TEMPLVM TE-
 CTVMQVE ESTO IN DEXTERVM
 INTRA EA, CONRETIONE, CONSPI-
 TIONE, CORTVMIONE VTIQVE EA
 RECTISSVM SENSU.

i) Precationum huiusmodi formulam exhibet VIRGIL. *Æneid.* L. 3. ibi: *Quem sequimur? quare ire iubes? ubi ponere sedes?*

DA PATER AVGVRIVM,
 atque animis illabere nostris. it. LIV. L. 1. in inauguratione Numae, ibi: *Jupiter Pater. si est fas, hunc Numam Pompilium, cum ego caput teneo, Regem Romae esse, ut tua signa nobis certa ac clara sint inter eos fines, quos feci, et SIL. ITAL. L. 4. ibi: Adsi o, firmesque tuae, Pater, ALLIS OMEN.*

k) Scil. ne quid præpostere diceretur, si forte præces non rite didicisset. v. ALEX. ab ALEX. l. c. c. XIX. id quod in omnibus fere precationibus

solemne erat.

l) *Effari* et *Effata*, auguralia sunt uerba. SERV. in l. 6. *Æneid.* ait, *Augurum præces EFFATA* appellari. Et VARRO l. c. *EFFATA* dicuntur, quod *Augures finem auspiciorum coelestium extra urbem agris sunt effati*: Hinc *Effari* templa dicuntur ab *Auguribus*. Hinc LIV. L. X. *Sed sanum tantum, i. e. locus Templo effatus, sacratus fuerat.*

m) v. BELLI *Diatr.* laud. c. VI. ubi *Descriptio Templi Auguralis* secundum quatuor partes.

n) u. VITRUV. L. IV. c. 5. ibi: *Ædes Deorum immortalium ad regiones, quas spectare debent, sic erant constituendae, uti Signum, quod erit in Cella collocatum, spectet ad uespertinam coeli regionem, ut qui adierint ad Aram immolantes, aut sacrificia facientes, spectent ad partem coeli orientis, et simulachrum, quod erit in aede, quia aras Deorum necesse est ad Orientem spectare.*

o) Hinc *Ædes sacrae* ita non inauguratae *Templa* non erant, sed *Ædes*; ut *Ædes Vestiae*. v. AGELL. L. XIV. c. 7.

p) u. supra not. c) ad §. VII.

§. XI.

DE CONSECRATIONE AREAE

Inaugurationem excipiebat *Areae*, siue, spatii templo dicati, *CONSECRATIO* a), quae duplicis generis ritu perficiebatur. Alter constabat *Lustratione*, quae ad *Aream*, ab omni impuritate ac foeditate, Diis aduersa, purgandam, spectabat. b). Haec per solennem fiebat processionem c) militum, quibus fausta erant nomina, cum felicibus ramis, itemque uirginum uestalium, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, spatium, uittis coronisque exornatum, circum canendo euntium d) atque aqua lustrali conspergentium, uictimasque, ut uiderur, simul circumducentium e): accedentibus sacrificiis lustralibus, *Solitaurilibus* f) dictis, atque precationibus Numinis, pro coeptis prosperandis, ac sedibus suis attollendis, a Praetore

a) v. ALEX. ab ALEX. *Genial. dier. L. VI. c. 15.* ubi de Consecrationis huius ritibus ex instituto.

b) *Lustratio* species erat Purgationis, ex antiquissima doctrina PYTHAGORAE-PLATONICA de Purgatione mentis, cuius uaria apud gentiles erant symbola, quippe per sulphur, aquam, aut aerem fieri creditae, enata, atque ad uarias res alias deinceps translata. v. ALEX. ab ALEX. *L. V. C. 28.* et *Celebert. Dn. BVDDEVS Exerc. de na Delogor Plat. Pythag. §. 10.*

c) Processionem hanc lustralem ita describit TACITVS *Hist. L. IV. ibi: Vndec. Kal. Jul. serena luce, Spatium omne, quod Templo dicabatur, cultum uittis coronisque, ingressi milites, quibus fausta nomina, felicibus ramis:*

Dein uirgines Vestales, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, aqua, riuus et fontibus annibusque hausta, perluere.

d) Brevius VIRGIL. *L. II. Aeneid.* ita:

- - - Circum pueri innuptaeque puellae
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.

e) v. VARRO *L. II. Rei rust. C. 1.* ibi: *Populus Rom. cum lustratur, Suiuitaurilibus circumaguntur uerres, arses, taurus.*

f) ASCON. PAEDIAN. *Diuinat. 1. in Verr. Censores, inquit, completo quinquennio, urbem lustrabant et solitaurilia sacrificia de sue, oue, tauro, fa-*

tore, praeunte Pontifice, factis g). Alter fere *Finium templarium ac Terminorum sacrificalium* h) constitutione, nec non *Lapidum sacrorum*, cum primis *auspicalis*, quem uocarunt i) sua inscriptione k) insignis, colloca- tione, abfoluebatur l).

E

§. XII.

faciebant. Uqde nonnullis *Suonitaurilia* dicta.

g) Quos ritus porro TACITVS l. c. ita enarat: *Tum Heluidius Priscus Praetor, praeunte Plauto, Aliano Pontifice, lustrata boue taurisque arca, et super cepitem redditis exitis, Jovem, Junonem, Mimeruam Praefidesque Imperii Deos precatus, uti coepa prosperarent, sedesque suas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent.*

h) *Fines templares et Terminos sacrificales* auctores limitum nuncupant, qui, in quadrifinio positi, possessionibus finem faciebant. Hic autem fuit *desigendorum Terminorum ritus*, uti GVTHER. L. III. c. 5. describit, ut, cum illos dispo- nerent, ipsos quidem *lapides* in solidam terram conuo- carent, proxime ea loca, quibus, fossa facta, *defixuri* erant, quos un- guento uelaminibus et coronis deco- rabant. In fossis illis, quibus posituri *Terminos* erant, *sacrificio* facto, hostiaque immaculata caesa, facibus ar- dentibus in fossa cooperti sanguinem infillabant, eo- que fruges et thura iac- tabant, fauosque et unum, atque alia, quibus consuetudo erat, *Terminis* sacrorum fieri, in fossa adiciebant. Consumptisque omnibus dapibus igne super calentes reliquias, *Lapides* collo-

cabant, atque ita diligenti cura confir- mabant.

i) *Fundamentum* quoque *Templi* non sine solenni ritu iactum. Et uidetur *Lapis ille auspicalis*, GVTHERIO l. c. dictus, siue *auspicalis* GRVTERO *Inscr. XXXIX. s.* descriptus, funda- menti loco ponendus, itidem solenni processione ad locum destinatum tra- ctus esse. Quod haud dubie innuit TACITVS, dum porro de dicto Prae- tore refert: *Vittas, quibus ligatus la- pis, innexique funes erant, contigit. Simul ceteri Magistratus, Sacerdotes et Senatus, et Eques, et magna pars po- puli studio laetitiaeque connixi, saxum in- gens traxere: passimque iniectae funda- mentis argenti aurique stipes, et metal- lorum primitiae, nullis fornacibus ui- ctuae, sed ut giguntur.*

k) Exempli loco affert GVTHER, L. III. c. 5. Fragmentum Romae:

LAPIS. AVSP. S. Q. CAECILIO, METELLO. PONT. MAX. SOLEMNI. CVM PRECATIONE. PAL. POP. ROM CONIECTVS IN. FVNDAMENTA. PORTICVS MINER, AVENTINENS. AB. LAT. ER. COLL. &c.

l) Ex his adeo patet uera ac specia- lis

§. XII.

DE DEDICATIONE TEMPLI.

Denique solemnis sequebatur *Aedis* extractae et absolute *DEDICATIO* atque *CONSECRATIO*, qua utraque rite peracta, ea demum rei *sacrae* naturam induebat *a*). Huiusmodi autem actus cum sine auctoritate uel ministerio Pontificum rite fieri non posset, ante omnia ab eo, cui *Populus* uel *Princeps* jus dedicandi dederat, *Collegio Pontificum* denunciandum erat, *b*) ut adessent, et suo munere fungerentur: qui et die dicto aderant, atque ritum, non ut alias incedebant, nudo, sed uelato capite *c*) peragebant. *Solemnia* uero *DEDICATIONIS* in specie peragebantur *uoce* et *manu*. Ad *uocem* pertinent *prisca* et *solemnia uerba*, *d*) quae, praeeunte Pontifice, et carmen

lis ratio, quare *locus*, in quo *aedes* *sacrae* sunt aedificatae, etiam *diuino* aedificio, *sacer* adhuc manere, dicatur §. 8. 7. de R. D. cum *Area* ipsa iam ante aedificium extractum fuerit consecrata.

a) Ita *QVINTIL.* *Declam.* 313. *Prisquam* *Dedicationis* accipiant *summam* *religionem*, *opera* sunt tantum.

b) Quod fiebat fere formula apud *CIC.* pro *domo* extante: *ADES, ADES, LVCVLLI SERVILI, DVM DEDICO AEDEM HANC, VT MIHI PRAE-EATIS, POSTEM QVE TENEA-TIS.*

c) Capite enim uelato plerumque *praecantes* stabant, ne qua *hostilis* *facies* ipsis occurreret: ut ex *SERV.* ad *L. III. Aeneid.* v. 407. notat *NIEV. ZOORT d. cap. III. §. 2.*

d) Quae *ἑνὸς ἀποστροφῆς ἐπιτρεχούσης* *ἑνὸς ἀποστροφῆς* *ἑνὸς ἀποστροφῆς*, legitima *dedicationis* uerba appellat *PLVTARCH.* in *Poplic.* ap. *BRISS.* L. 1. *Verbis* enim *solemnibus* et *formulis* olim utebantur *Romani* non solum in *negotiis* *civilibus*, quo spectabant *Legis* *actiones*, sed etiam *sacris*; quae omnia ex *Collegio* *Pontificum*, penes quos fere solos *primis* *temporibus* *diuini* *humanique* *iuris* interpretatio fuit, originem traxisse uidentur. Hinc *CIC.* pro *Domo*, cum *domus* *dedicatio* *legitima* *ex* *Collegio* *Pontificum*, ut non rite legitime *dedicatio* *legitima* *ex* *Collegio* *Pontificum*, exagitat: *Ego* uero, inquit, *si* *omnia* *solemnibus* *uerbis* *ueteribus* *et* *priscis* *instituti* *acta* *esse* *dicerem*, *tamen* *me* *Resp.* *iure* *defenderem*. Conf. *BRISSON.* de *Formul.* L. 1.

men praefante, pronunciabat is, qui dedicabat e). Pontifex maximam dabat operam, ut uerba nec praepedita nec balbutiente lingua pronunciaret: ne dedicatio, si uerbo aberrasset, quasi minus rite facta, instauraretur. f) Verba partim Traditionis significationem; dum dedicans conceptis uerbis, nominatim aduocato Numine, cui dedicabatur, ipsi templum, cellam, mensas, arulas, quaeque eo pertinent, dare se dedicareque, dicebat atque nuncupabat g); partim Leges, quas rei dedicatae dicere et adii-cere dedicans solebat; h) partim Preces, i) continebant. Manu k) Postem Aedis tenebat, inter sollempnium uerbo-
 E 2 rum

e) u. VARRO L. V. de L. L. ibi: Sic enim Aedes sacra a Magistratu, Pontifice praecunte, dedicatur.

f) Quae res tenuit METELLVM Pontificem adeo in explicatae linguae hominem, ut multis mensibus tortus credatur, dum meditaretur, in dedicanda aede Opiferae dicere, ut uerbum, Opiferae, rite exprimere et sine offensioae posset. u. ALEX, ab ALEX. Gen. D. L. VI. c. 14. et GV THER. L. III, c. 11.

g) u. Formula ap. BRISS. l. c. IVPITER FERETRI, HÆC TIBI VI-TOR ROMVLVS REX REGIA AR-MA FERÒ, TEMPLVMQVE HS RE-GIONIBVS, QVAS MODO ANIMO METATVS SVM, DEDICO, SE-DEM OPIMIS SPOIIS, QVÆ RE-GIBVS DVCIBVSQVE HO-STIVM CÆSIS, ME AVCTO-REM SEQVENTE POSTERI FERENT.

Add. ALEX. ab ALEX, d. c. 14. et GV-THER. d. Cap. 14.

h) PLIN. Epist. ad Traj. An putes, scribit, aedem, cui nulla lex dicta est, salua religione posse transferri? Hinc formulae: OLLIS, LEGIBVS, OLLIS, QVE, REGIONIBVS, DEDICABO, QVE, QVAS HIC HODIE PALAM DIXERO. u. BRISSON. l. c. p. 113.

i) u. LIV. L. I. Dec. I. c. 2. ubi in dedicatione aedis Iouis in Capitolio scribit: Postem iam tenenti Consuls for-dum, inter precationem Deum, nunci-um incutiunt. Et mox: precationem peragit, et dedicat templum. Formu-lae precum erant: UTI SIES VOLENS PROPITIUS MIHI, u. GV THER. l. c. et TIBVLL. Eleg. 10. ibi: Hanc tibi fallaci resolutus amore Ti-bullus

Dedicat, et, GRATA, SIS DEA;
 MENTE ROGAT.

k) u. CIC. L. II. de LL. ibi: Bene-uro, quod, Mens, Pietas, Virtus, Fi-des

rum nuncupationem *l*): quo ritu accepisse uideatur Pontifex, Dei nomine, quod huic dedicando dabatur, atque significatum, ab alio iam teneri, et ab humano jure discedere, diuinique adeo juris fieri, ita dedicatum *m*).

§. XIII.

DE CONSECRATIONE SPECIATIM TEMPLI.

CONSECRATIONIS in specie duo genera, ab Antiquitatum gnaris constituuntur: unum religionis causa in Deorum honorem: alterum odio contumaciae, uel sceleris, in hominum poenam, ut, cum bona damnatorum, hostium, uel captae ciuitatis, consecrantur *a*). Prioris generis *Consecratio*, speciatim *Templi*, de qua hic agimus, quo ritu fuerit celebrata, obscurum *b*); propter librorum ritualium defectum. *Sacrificiis* fere sollemnibus, et *Supplicationibus* eam peractam fuisse, cum ex iis, quae de posterioris generis Consecratione relata leguntur; quippe

des consecratur MANV: quarum omnium Romae publice dedicata Templa sunt. A. MATTÆI ad §. 8. 7. d. R. D. opinatus uideatur, postem amplexum fuisse eum, qui iussu Populi, aut Principis, dedicauit. Sed auctoritate haec sententia destituitur. Horat. enim *Puis*, ut Pontifex ap. Val. Max. postem tenuisse dicitur. Et ap. OVID. est: *Templa SACERDOTVM ritedicata MANV.*

l) Ita CIC. pro *domo*: *Postem teneri oportere in dedicatione, uideor audisse, templi: ibi enim postis est, ubi templi aditus est et ualuae.* et VALEX. MAX. L. V. c. 10. Horatius Pulullus, cum in *Capitolio Joui Opt. Max. aedem*

Pontifex dedicaret, interque VNCV-PATIONEM SOLLEMNVM VERBORVM POSTEM TENENS. &c.

m) Ut ex SERV. ad L. III. VIRG. Georg. obseruat GVThER. d. c. 11. Add. ALEX. ab ALEX. l. c. XIII. *a*) Ita GVThER. L. III. c. 23. cui fere consonat distinctio HOMANI inter *Dedicationem* et *Consecrationem* superius not. *b*) ad §. VII. allegata.

b) Fatetur quoque GVThER. d. l. se nihil habere certi de hoc genere, quod afferat, nisi, quod *sacrificiis* et *supplicationibus* eam peractam esse, puit,

quae, *accenso foculo, et cum tibicine c)*, qualia ad sacrificiorum ritus spectabant, *d)* sacra dicitur: tum ex natura negotii, cum uix *sacrum* quid fieri, ex instituto ueterum, intelligeretur, nisi *sacrificio, et fuso sanguine, consecratum. e)*.

§. XIV.

DE CONSECRATIONE ET COLLOCATIONE IDOLI.

Cum Templum dedicabatur, semper quoque *Idolum*, siue simulachrum Numinis, ad quod pertinebat, eidem inferendum erat: quippe sine quo Templis sua perfectio et sanctitas haud constare uidebatur, adeo ut Templum *Numine uacuum* uix templum esse intelligeretur *a)*. Sed ante omnia *Idolum consecrandum* fuit. *Consecrationis* autem nomine *ἐμψύχωσις* Idoli intelligitur, qua rei inanimatae diuinam infundi naturam potestatemque credebant. *Lapidem* enim, uel *lignum*, aliusque materiae simulachrum, ritu et solemnibus uerbis Deum fieri, misera gentilium coecitas sibi persuadebat. Tria autem in Lapide requirebantur, ut in Deam superstitioni euaderet, *ornatus, consecratio, oratio*. Primum enim adornabant Idolum fufum, sculptum, fabricatum, uaria suppellectile

E 3

le

c) u. infra §. XV.

d) *Sacrificia* enim super aris, aut focis, facta sunt. Et *Tibicines* non cum mactaretur solum, sed caesa etiam hostia, concinebant: ut ex LV. CIANI dialog. de Sacrific. memorat, GVTHER. L. IV. c. 2.

e) Uti ex SERUIO ad L. XII. *Encid.* obseruat GVTHER, d. L. IV. c. 1.

XIV. a) u. PAVSANIAS *Baeot. L. IX. c. 33. pag. 777.* ubi de Mineruae templo, quod Alalcomenis fuit, cui simulachrum Deae à Sylla fuerat ablatum; *Ipsum certe templum erepto signo (i. e. idolo) deseri deinceps ac negligi coeptum, Numine uelut orbatum.* Add. GVTHER. L. III. c. 11. et REINHARD. *Diff. laud. de Templ. C. I. S. I. §. 8.*

le et pretiosa, quae imperitae multitudinis animos obumbraret: Sic exornatum et depexum consecrabatur. Nihil tam sollempne apud Romanos fuit, quam Consecrationis dies. Verba sollempnia, si quae in Consecratione adhibitae fuerunt, cum Idolorum uanitate perierunt. Ita consecratum Idolum supersticio uulgi, tanquam in ligno aut lapide praesentis numinis uis adesset, orare et publice colere non dubitauit *b*). Huiusmodi igitur idolum, in medio templi a Pontificibus locatum, et sua cella conclusum, templum, ueluti dominus, puta, et possessor, tenere dicebatur *c*).

§. XV.

DE TITULO TEMPLI.

Non solum autem Idolum Templo illatum, sed etiam *Titulus*, iuxta cum *Tabula a*), supra ualuas templi affixus, i. e. nomen Dini, cui dicatum erat, foribus templi inscriptum *b*): quo ipso testatum facerent omnibus, certo se de praesentia Deorum esse persuasos *c*).

§. XVI.

b) u. GVTHER. *L. IV. c. 22.* add. supra *not. g*) ad §. VI.

c) u. QVINTIL. *Declam. 323.* ibi: *Dedicatio est illa, quae Deum inducit, quae sese destinata locat.* GVTHER. *L. II. c. 3. et L. III. c. 11.*

XV. *a*) Cuiusmodi *Tabulam* dedicationis, à *Lege* Templi, uel *Arac*, utique distinctam, profert LIVIVS, cum *Aemilius* Regillus aedem, confecto praelio aduersus praefectos Regis Antiocho uouisset, eam post XL. annos *M. Aemilius* Censor ex *Scto* Laribus permarinis dedicauit, nempe:

-- DYELLO MAGNO REGIBVS DIRIMENDO CAPVT SVBIGENDIS, PATRANDE PACIS HAC PVGNA EXEVNTI

-- EIVS REI ERGO AEDEM LARI-
BVS PERMARINIS VOVIT.

b) Inscriptio talis extat ap. DIONYS. HALICARN. *Ant. Rom. L. I. p. 52.* ibi: Latini facellum heroi dicauerunt, cum inscriptione hac: PATRI DEO INDIGETI, QVI MYMICI AMNIS VNDAS TEMPERAT.

c) u. REINHARD. *de Templ. l. c. §. 11.*

§. XVI.

DE CONSECRATIONE ARAE.

In Consecratione *Arae*, uti nec *Inauguratione*, nec *Iustratione* opus fuit, ita nec *possem* teneri oportuit. Sollemnia uero Dedicacionis uerba *a*) non minus ac in templi dedicacione, haud dubie et accenso foco, et canente tibicine, nuncupanda fuerunt.

§. XVII.

a) Exemplum insigne ex Salonae urbis monumento, quod hodieque Patavii uisitur, profert BRILSSON. de *Form. L. I. p. 117.* et GYTHER, d. L. III c. II. ibi;

L. AELIO. CAESARE. IMP. P.
CAELIO. P. F. BALBINO. VI.
BULLIO. PIO. COSS. VII. ID.
OCTOBRES. CN. DOMITIVS.
VAL. II. VIR. I. D. PRAE-
VANTE. C. IULIO. SEVERO.
PONTIFICE. LEGEM. DIXIT.
IN. EA. VERBA. QVAE. IN-
FRA. SCRIPTA. SVNT.

IUPITER. OPTIME. MAX.
QUANDOQVE. TIBI. HODIE.
ARAM. DABO. DEDICABO-
QVE. OLLIS. LEGIBVS. OL-
LISQVE. REGIONIBVS. DA-
BO. DEDICABOQVE. QVAS.
HIC. HODIE. PALAM. DI-
XERO. VT. INFIMVM. SO-

LVM. HVIVS. ARAE. EST.
SI. QVIS. HIC. HOSTIA. SA-
CRVM. FAXIT. QVOQ. MAG-
MENTVM. NEC. PROTOL-
LAT. IDCIRCO. TAMEN.
PROBE. FACTVM. ESTO.
CETERAE. LEGES. HVIC.
ARAE. EADEM. SVNTO. QVAE.
ARAE. DIANAE. SVNT. IN.
AVENTINO. MONTE. DI-
CTAE. HISCE. LEGIBVS. HI-
SCE. REGIONIBVS. SICVTI.
DIXI. HANC. TIBI. ARAM.
IUPITER. OPTIME. MAX.
DICO. DEDICOQVE. VTI.
SIES. VOLENS. PROPITIVS.
MIHI. COLLEGISQVE. MEIS.
DECVRIONIBVS. COLONIS.
INCOLIS. COLONIAE. MAR-
TIAE. IULIAE. SALONAE. CON-
IVGIBVS. LIBERISQVE.
NOSTRIS.

§. XVII.

DE CONSECRATIONE AD CONTUMELIAM.

Supereſt *Conſecratio* ad *Contumeliam* ſuperius dicta, qua agri ex hoſtibus capti, uel Ciuis damnati bona, Diis conſecrabantur. Haec a Tribuno plebis fiebat, capite uelato, aduocata concione, foculo pro Roſtris poſito, adhibito tibicine, qui cum Tribuno, obteſtaretur, Tribunusque priſca uerba et preces, uerba praesente Pontifice, ferebat, bonaque Deo alicui, Deaene, addicebat ^a).

§. XIX.

QUOMODO RES SACRA ESSE DESINAT.

Denique obſeruandum, modum quoque apud Romanos fuiſſe, quo res et loca, Diis diuinoque cultui conſecrata, a religione liberari, atque adeo ſacra eſſe deſinere, potuerint. Factum id iridem fuiſſe iuſſu Populi, uel Principis, per Pontifices, conceptis uerbis, religione amota, memoratur ^a): de cetero autem ritu iſtud perficiendi non prorſus conſtat. Peculiaris modus ritusque erat *Sacrorum Euocatio* ^b) in oppugnationibus urbium uſitata, qua Romani Numen, in cuius tutela urbs erat, ſolemni carmine euo-

^a) Firmant haec ſequentia CIC. dicta pro domo. Si Tribunus plebis uerbis non minus priſcis et ſolemnibus bonis cuiuspiam conſecrauit, non ualebis? It. Atqui C. Attinius, patrum memoria, bona Q. Metelli, qui proauis tui P. Scipio conſecrauit, foculo poſito in roſtris, adhibitoque tibicine. Et infra. Quid ergo illa cum obteſtatio tibicinis? quid fo-

culus? quid preces? quid priſca illa uerba uoluerunt? Add. ALEX. ab ALEX. d. I. GV'THER. d. L. IV. c. 22. HOTO-MAN. I. c.

XIX. ^a) u. ALEX. ab ALEX. d. c. 14. in fin.

^b) u. L. g. §. 2. n. d. R. D. ibi; et ſolent, qui liberare eum locum religione uolunt, ſacra inde euocare.

euocare, eidemque aedem et sacra Romae uouere, solebat: c) qualis an et in aliis rebus locisque a religione liberandis locum habuerit, itidem non omnino certum d). Illud dubio caret, sacra etiam extingui totius loci interitua e), non uero diruto aedificio sacro, quippe cuius arca nihilominus sacra Romanis manebat f). Ceterum locus, a religione uacuus, purus g), itemque profanus b), in Jure Rom. appellatur.

§. XIX.

DE REBUS RELIGIOSIS.

Sequitur alterum Rerum diuini Juris genus, Res nempe Religiosae: quo nomine ueniunt Sepulcra defunctorum. Sepulcrum autem dicitur locus, ubi corpus hominis mortui, uel cineres ossae eius, condita sunt a). Ut autem locus huiusmodi religiosus fieret, duo requirebantur: nempe et factum illationis, et Jus inferendi. Factum illationis significat ipsam hominis siue cadaueris illationem, quae Sepultura uocatur, quam unusquisque sua uoluntate faciebat, ita, ut nec publica auctoritate, nec

F

con-

c) u. MACROB. Saturn. L. III. c. 9. ubi formula carminis extat. Add. HENR. de COCCEJ. Disp. de Euocatione Sacrorum Sect. 1.

d) Quamuis id ex d. L. 9. §. 2. fere colligendum uideatur, cum generaliter ibi VLPIANVS loquatur.

e) u. COCCEJ. d. Disp. §. III. §. 2.

f) u. §. 8. in f. d. R. D. conf. supra not. ad §. XV.

g) u. L. 2. §. 4. 7. de Religios. ibi: Purus autem locus dicitur, qui neque sacer,

neque sanctus est, neque religiosus: sed ab omnibus huiusmodi nominibus uacare uidetur.

b) u. §. 8. I. de R. D. Nimirum profanum, secundum TREBATIVM dicitur, quod ex sacro uel religio in promiscuum hominum usum conuersum est: uel, ut MACROB. Saturn. L. III. c. 7. describit, quod extra sanaticam causam est, quasi porro à sano et religioe secretum. Add. VINN. Comm. ad d. §. 8.

a) L. 2. §. 5. 7. de religiof.

consecratione, nec uerbis solemnibus, ut in rebus sacris efficiendis, opus esset *b*). *Illatio* autem necessaria erat; cum locus religiosus non fieret, nisi in eum mortuus re ipsa illatus fuisset *c*): et quidem illatio, quae sepulchrae causa fiebat *d*); atque hoc animo, ne alio transferretur *e*). Nihil uero intererat, utrum corpus ipsum, siue cadauer, an cineres eius, et ossa, sepulchro inferrentur *f*). Cum autem Romani non uterentur locis publicis sepulchrae destinatis; quilibet suo quidem arbitrio locum priuatum sepulchrae eligebat: attamen duplici ratione hoc arbitrium erat restrictum. Primum enim in urbe, quod quondam factum, sepelire ueritum *g*). Deinde nec sepelire licebat, nisi in loco, ubi *Ius* mortuum *inferendi* competeat. *Ius* autem inferendi competeat, uel ex propria potestate, uel

b) § 9. I. de R. D. ibique *Vian.* in not. Add. SVMMERM. *ta p̄p̄ta* eod. t. §. 25.

c) L. 4. §. 6. *π.* ad L. *Jul. pecul.*

d) L. 2. §. 3. *π.* de *religios.*

e) L. 39. eod.

f) arg. L. 2. §. 5. et l. 8. *π.* eod. Nimirum Romani ab initio humo cadauera obruebant; quae erat *humatio*, specialiori sensu, quam *sepulchrum*, dicta. Posteaquam uero usum uestionis à *Graecis* et *Poenis*, ut uidetur, acceperunt, rogo, in modum arae, extracto, uniuersum cadauer impositum concremabant: quae autem deinde supererant, cinerum ossiumque reliquias in urna, quae in magnatibus erat aurea, in aliis, pro re nata, argentea, uel aenea, ut plurimum fictilis, colligebant, urnam-

que tandem in loco ab hominum iniuria tuto, subterranea fouea, aut in petra excisa fossa recondabant. A quo tamen more sequioribus temporibus, praesertim religione Christiana inualescente, iterum recesserunt: sicut et plures familiae uerustam humationem semper retinuerunt, u. VIN. C. GRAVINA *Orig. Iur.* L. II. p. 420 sq. KIPPING. *Antiqu. Rom.* L. IV. c. VI. §. 9-13. GYTHER de *Jure Man.* L. II. c. 19. & ANT. MATTHAEI ad §. 9. I. de R. D.

g) A prima origine intra suas quisque aedes defossa cadauera habebant, quae postea *Legis XII. Tab.* cautum: *Hominem mortuum intra urbem ne sepelito, neue urito.* Quod *Ius*, cum usu antiquum uidetur, HADRIANVS et

ex concessione alterius. Ex propria potestate compete-
bat illi, qui loci illius, in quem mortuus erat inferendus
pleno iure et in solidum erat dominus. Ex concessione
alterius, si in locum alterius, ex ipsius consensu, uel prae-
cedente, uel subsequente, seu ratihabitione, mortuum in-
ferre permissum fuit. *b*).

§. XX.

LOCVS SEPVLTVRAE QVOVSQVE RELIGIOSVS FACTVS.

Sepulcrum igitur, corpore, aut ossibus hominis con-
ditis, *religiosum* factum fuit. Non autem totus, qui sepul-
turae destinatus fuit, locus religiosus factus, sed quatenus
corpus humatum *a*). Atque hinc nec spatium circa se-
pulchrum religiosum fuit, *b*) nisi speciatim testator desi-
gnauerit monumentum, quantum terrae spatium religio-
ni cederet *c*). Quod si diuersis in locis corpus, eiusque

F 2

mem-

mox ANTONINVS PIVS, renouarunt,
itaque in agris quisque suis sepulchra
et loculos, in quibus cineres suorum
condent, habuere. u. ALEX, ab ALEX.
Genial. diar. L. VI. c. 14. Nonnun-
quam, ex Seto uel Decurionum decre-
to publice locus sepulturae assignatus
fuit. u. GVTHER, de *I. Man. L. II. c.*
33. Plerumque propter *uias* publicas seu
militares sepulchra ac monumenta poni
suecure: ut praetereuntes, uti VAR-
RO *L. 5. de LL.* ait, *admonerent, et se*
fuisse, et illos esse mortales.

b) §. 9. *I. d. R. D.* Add. SVMMER-
MAN. *l. c. §. 39.*

c) u. *L. 5. et 6. pr. π. de relig. Spe-*
ciat huc, quod TVLL. L. I. de Offic.

ait; *Magnum est, eadem habere monu-*
menta matorum, iisdem uti sacris, se-
pulchra habere communia. Add. SIGON.
de Ant. Jure Ciu. Rom. L. 1. c. 2.

§. XX. *a*) Ut ait CELSVS *L. 2. §.*
5. π. de religiof.

b) *L. 73. §. 1. π. de contrab. empt.*
ibi: intra maceriam sepulcrorum bor-
tis, uel ceteris culturis, locus purus ser-
uatus, si nihil uenditor nominatim ex-
cepit, ad emtorum pertinet. it. L. 9.
C. de relig. ibi: agrum purum monu-
mento cohaerentem profani iuris esse.

c) Scilicet, sola designatione Testatoris,
quae loco dedicationis erat, monu-
menti locus religione obligabatur. Hinc
illae notae; IN FR. *P. X. IN AGR.*
P. XX.

membra sepulta fuerunt; ille locus fuit religiosus, in quo caput conditum *d*)

§. XXI.

DE MONVMENTIS ET CENOTAPHIIS.

Latus patet *Monumenti*, quam *Sepulcri*, appellatio. *Monumentum* enim sicut generaliter res est, memoriae causa in posterum prodita *a*): ita, intuitu defunctorum, est opus uel aedificium, in honorem memoriamque defuncti extractum, status plerumque, titulis siue inscriptionibus, sculpturis, aliisque ornamentis insignae *b*). Hoc si factum esset in loco, ubi corpus aut ossa erant recondita; aut si antea facto corpus uel reliquiae fuerint illatae: *Sepulcri* nomine itidem uenit, religiosumque cum omnibus suis partibus existimatum fuit *c*). Qualia Monumenta, in Regum ac Principum, aliorumue illustrium, sepulcris extracta, operisque magnificentia ac splendore conspicua, *Mausolea d*) salutaris fuisse. Quodsi uero

P. XX. §. c. In Fronte pedes decem: in agro pedes uiginti patere, in Inscriptionibus ambitum sepulchri religiosum significantes. In fronte autem est, in latitudine; in agrum est, in latitudine. Notat quoque AGGENVS VRB. de Limit. agn. c. de locis Sacris; Mausolea habere iuris sui hortorum modum circumiacentem, vel praescriptum agri finem, u. GOTHOF. in not. ad L. 2. §. f. §. de relig. et GVThER. de J. Man. L. III. c. 4.

d) Quoniam caput est princeps hominis pars, unde dignoscitur. L. 44. §. de relig. unde APVLEJ. de dogm. Plat. ait: Totus homo in capita uisusque est,

a) u. L. 2. §. 6. §. de religiof. et L. 42. eod.

b) u. L. 7. C. de religiof. GVThER. de Iure Man. L. II. c. 2. 31.

c) u. L. 4. C. de relig. Vnde et lapides, quibus monumentum aedificatum, etiam exempti, religiosi fuerunt. L. 43. §. de rei uind.

d) A Mausoleo, Cariae Regis, u. CIC. L. 3. Tusc. VALER. MAX. L. IV. c. 6. A. GEL. L. X. c. 13. A quo Romani, rei miraculo adducti, magnificentissima quaeque apud se monumenta, *Mausolea* appellarunt, u. GVThER. l. c. C. 21. Tale fuit Mausoleum AVGVSTII Caesaris, quod exemplo Cariae regis ex-

memoriae tantum, aut honoris causa, factum sit monumentum, nihilque ex defuncti reliquiis ei illatum, *νεοτάσιον*, Graeca uoce, i. e. *inane Sepulcrum*, appellatum fuit e), atque ex regula religiosum haud reputatum f).

F 3

§. XXII.

tructum fuit, in ualle Martia, inter uiam Flaminiam, et ripam Tiberis. Opus rotundum, excessis fundatum molibus, et immentis aggeribus, lapide niueo, siue marmore luncensi, incrustatum, ac perpetuae uiridatis arboribus cooperum, circumiectis syluis et amplis ambulacris amoenum. Ante molem res gestae Augusti, quod ipse testamento mandauerat, tabulis aeneis incisae erant. A tergo lucus fuit cum porticu. Interior murus orbicularis, reticulari opere uariatus, ipsum tumulum Augusti, siue busti sui ambitum, in medio campi spatio conspicuum, ex niueo-marmore, ferreis inclusum Cancellis, in cuius summo simulacrum ipsius aeneum, cum populis circum confitis, continuit. A lateribus in muro et aggeribus effossi fuerunt loculi cognatorum et amicorum, quibus communem istam sepulturam esse uoluit. u. STRABO L. 5. et GE. FABRIC. *Descript. Urb. Rom. c. 21.* it. ALEX. DONAT. *de Urbe Rom. L. III. c. 16.* in *Thef. GRAEV. T. III p. 746.* et 756. ubi figurae Mausolei delineatae. e) u. d. L. 42. Huc facit illud EVSTATH. *Iliad. 6. Σῆμα, Μημεν δία τὸ μνημὸν ἀθανανῆς τῆ πότε ζῶντος* Vbiunque igitur haec scripta sunt uerba: HONORIS CAUSA, uel, OB HO-

NOREM, aut, IN MEMORIAM, nudum est monumentum, siue *Cenotaphium*, obseruante GVTHERIO L. II. c. 18. ubi exempla nonnulla.

f) Ita VLP. L. 6. §. 1. π. *de relig.* Si adhuc monumentum parum est: poterit quis hoc et uendere et donare. Si *νεοτάσιον* sit: posse hoc uenire dicendum est, nec enim esse hoc religiosum, diui fratres rescripserunt. Equidem MARCIANVS L. 6. §. 5. π. *de D. R.* scripsit: *Cenotaphium* quoque magis placet locum esse religiosum, sicut testis in ea re est *Virgilius*. At mox additur L. 6. ex VLP. *Sed Diui fratres contra rescripserunt.* Quae aperta uidetur antimoniam: unde in ea tollenda, LL. que conciliandis, multum defudarunt Interpretes. Nonnulli duplex *Cenotaphii* genus statunt: alterum, *fururae sepulturae* destinatum, alterum in *desuetti memoriam* conditum. De priori intelligendam uolunt L. 7. π. d. D. R. et L. 6. §. 1. π. *de relig.* Ad posterius genus referendum censent eiusmodi *cenotaphium*, quod in defuncti, alibi sepulti, memoriam conditum fuit, iis nimirum casibus, quibus superstites corpora defunctorum, uel a bestiis laceratorum, uel mari haustorum, obtinere non potuerunt; ubi ter iacentes pulueris manipulum, ut

uak...

§. XXII.

SEPVLCRA QUARE RELIGIOSA APPELLATA.

Iam quae sit vera ratio, quare Sepulcra religiosa appellata, atque diuini iuris existimata fuerint, cum utique res altioris indaginis uideatur, studiosius indagare operae pretium erit. Ante omnia quidem id fundamenti loco collocandum, Sepulcra apud Romanos Manibus, imo Diis Manibus, dicata atque consecrata a) fuisse: quippe quod non solum ex *Lege XII. Tabb. b)* sed etiam innumeris *Inscriptionibus c)* addiscere licet. Quamuis autem, quid *Dii Manes* gentilibus proprie fuerint, non prorsus expeditum sit; cum aliis ipsae *Animae* defunctorum d), aliis *Dii Inferi*

uarent, conclamarunt, existimantes, hoc omnino animabus, secundum illorum opinionem, in eiusmodi casu, uagis, ad quietem consequendam profectis. Ita SYMMERMANNVS ἐν τοῖς

ἑξατοῖς t. de D. R. §. 27. ubi ulterius rem poetarum testimoniis illustrat, Locus autem VIRGILII, quem respexit MARCIAN. ex L. III. u. 303. sq. hic est:

manesque uocabat

Hectorem ad tumulum, uiridi quem
cessite inanem &c.

Aliter ANT. MATTHÆI ad §. 9. I d. R. D. qui uno spiritu arbitratur legendam utramque legem 6. §. ult. et 7. veluti unam legem: ut adeo posteriori Principum rescripto prior Jcti sententia tollatur.

§. XXII. a) Sic apud GRVTER. Corp. Inscr. p. 867. Inscr. e legitur Consecrata sepulcra religionis eo-

rum causa. Dedicatio autem atque Consecratio intelligitur minus solennis, quae fit citra solemnia uerba ac manum Pontificis, sola destinatione, separatione, illatione, traditione. conf. GVThER. L. III. c. 4.

b) In qua scriptum: Sumtus et luctus a DEORVM MANIVM JURE remoueto. Vbi GRAVIN. Orig. I. Ciu. p. 431. addit Deos Manes esse Deos Inferos; Jusque Deorum Manium esse ius sepulchrorum et funerum.

c) In quibus legitur: MANIBVS SACRVM vel; DIIS MANIBVS SACRVM. Quo et spectat talis Inscriptio: DIIS. MANIBVS. LOCVS. OCCVPATVS.

IN. FRONTE. P. VII. IN. AGRO. P. III. qualis extat in Villa Julii in Cippo marmoreo, alleg. GVThER. de I. Man. L. II. c. 19.

d) Ita Manes explicat. CALVINVS in

feri e), hoc nomine ueniant: attamen et hoc non adeo difficili negotio expedietur, atque utraque sententia conciliabitur. Et *Animas* quidem corpore exutas sepius *Manes* ueteribus salutaris f); imo et easdem *Animas* pro *Diis* habitas, cultasque religiose g), Antiquitatum gnaris obscurum esse nequit. Vtriusque rei ratio a duplici opinione ueteribus recepta arcessenda uidetur: quod nempe *Animas* humanas non solum *immortales*, atque adeo post mor-

in Lexic. Jurid. h. u. per *animas* e corpore uolantes, it. *animas* melioris meriti, auctoritate BRISSONII. Ita etiam FABER in *Tbes.* h. u. cum primis VOSIUS de *Idolol.* L. I. c. XI, ex instituto.

e) Ita FESTVS: *Inferi* *Dii* *Manes* pro bonis dicuntur. Ita etiam GRAVINA *Deos* *Manes* interpretatur per *Deos inferos*. u. supra not. b).

f) Diserte enim VARRO ap. AVGVSTIN. de *Ciu. Dei* L. VIII, c. 26. ait, *omnes* *mortuos* *existimari* *Manes* *Deos*: et probat per ea sacra, quae omnibus fere exhibentur mortuis. Facit quoque huc illud TIBULLI L. I. Eleg. 1.

Tu *Manes* ne laede meos, sed parce solutus Crinibus.

Manes autem, boni ominis causa, iuxta linguam ueterem, uocati, quasi *boni*. Nam *manis*, et *manus*, idem ac *bonus*, recte SERUIO in L. III. *Aeneid.* Add. VOSS. de *Idolol.* l. c. p. 82. sq. Hinc PLVARCHVS *Quaest. Rom.* L. I. notat, *Χρήσις και κομψός λέγεται τὰς τελευτῶντας*, uenuste bonos dici, ut habet uersio Latina, *quimortem cum uita commutatus*.

g) Hinc enim *Lares* enati, ceu *Dii* familiares siue domestici: quoniam, ut scribit SERVIUS ad L. VI. *Aen.* apud *Maiores* *omnes* *in* *suis* *domibus* *sepeliebatur*: unde ortum est, ut *Lares* colerentur *in* *domibus*. Add. ALEX. ad ALEX. *Gen. Dier.* L. VI, c. 14. Sic et APVLEIUS Lib. de *Deo Socrat.* obseruat, *speciem* *daemonum* esse *animum* *humanum*, exutum et liberum stipendiis uitae, ueteri Latina lingua *Lemurem* appellatum: et ex *Lemuribus* eum, qui pacato numine domum possederit, *Larem* dictum *familiarem*; si uero incertum fuerit, *Lar* sit, an *Larua*, *Manem* *Deum* nuncupatum; et honoris gratia *Dei* uocabulum additum esse. Nimirum *Animas* à morte iam *Deos* referri *Gentilibus* creditum fuit: unde statim in exequiis sacra ipsis facta. u. NATAL. COM. *Mythol.* L. I. c. 13. Sacris enim quibusdam opus fuit, ut *Animae* in *Deos* uerterentur, ut tradit SERVIUS ad L. III. *Aeneid.* testimonio *Labeonis*. Hinc *Arae* ipsis positae, hinc dona oblata, hinc sacrificia facta, *Inferiae* dicta, hinc *farinae* etc.

mortem superstites esse *b*), sed etiam aliquid *Diivinitatis* a sua origine habere, siue de *diuina natura* participare *i*), crediderint. Huius enim doctrinae consequens fuit, Animas demortuorum, ceu diuinas, Diisque similes, religiose colendas ac venerandas esse *k*). Sed his positis iungenda adhuc alia opinio uidetur, Animas scilicet una cum corpore in tumulo conditas fuisse *l*), uel saltem loca, ubi cor-

dentes. Hinc est ap. HOMER. *L. II. Iliad.*
Defunctorum animas supplex sum multa precatus.

Inque Ithaca sterilem uaccam mactare domi sum.

Pollicitus, multique pyram contexere donis.

Hinc et SENECA Epist. 96. In ipsa SCIPIONIS AFRICANI uilla iacens haec tibi scribo, ADORATIS MANIBVS eius, et ara. Hinc fere tot Tempia Romae enata sunt, quot sepulchra Heroum erant. Vti PRUDENTIVS *L. 1. cont. Symm.* canit:
Et tot templa Deum Romae, quot in Urbe sepulchra

Heroum numerare licet.

Quo et alludit Epigramma VARRONIS, quo Licini, tonforis Augusti, magnificentissimum sepulchrum perstrinxit:

Marmoreo tumulo Licinus iacet: at Cato paruo:

Pompeius nullo: credimus esse Deos? Videntur autem haec tantum de bonis, siue melioris meriti Animabus, quas et per Manes proprie intellexit BRISSONIVS, ueta esse.

b) Indicat haec PROPERTIVS

L. 4. uerb.

Sunt aliquid MANES, lethum non omnia finit,

Lucidaque euictos effugit umbra rogas. Et cumprimis CICERO de Amicitia firmat, ubi: Neque enim assentior, inquit, iis, qui haec nuper disserere coeperunt, cum corporibus simul animas interire, atque omnia morte deleri. Plus apud me antiquorum auctoritas ualet, uel nostrorum maiorum, qui mortuis iam RELIGIOSA IVRA iri-buerunt, Add. VOSS. de Idolol. *l. 6. p. 70.*

i) Docet hoc itidem CIC. *Tuscul.* *L. 2.* ubi: Animus humanus decerptus ex Mente Diuina dicitur et pluribus edisserit MACROB. *L. 1. ad Somn. Scip. it. LIPS. Physiol. Stoic. L. III. Diss. 8.*

k) Occasio cultus Animarum forte ab initio fuit memoria defuncti celebrata, et solatium inde captum. u. *Lib. Sap. XIV. MINVT. FELIX in Oclau. VOSS. l. c. C. XI.* Postea accessit Diuinitatis persuasio, quam sequuta sacra religiosaque ueneratio.

l) Quod haud obscure innuere uideatur VIRG. *L. 3. Aeneid. uerb.* *Ani-*

corpus, pristinum habitaculum suum, conditum, saepius frequentasse, aut plane incoluisse, ibidemque quieuisse m): quamvis cum et Animas post obitum ad inferos descendere, crediderint, fatendum sit, non satis sibi hac in parte constare miseram gentilium religionem. Quod si uero per *Deos Manes* intelligas *Deos Inferos*, quorum Principes erant *Pluto* et *Proserpina* n), quorum potestati adeo et ipsae *Animae*, ad inferos descendentes o), erant subiectae p): dici posset, et illorum metu ac reuerentia religiose culta sepulcra, religiosaque Jura ipsis tributa; tanquam

G

- - - Animamque sepulcro
Condimus, et magna supremum uocem
ciemus.
itemque HORAT. Sat. XI. L. I. 8.
verb:

- - - Cruor in fossam effusus, ut
inde
MANES eliceret ANIMAS, respon-
sa daturas.

m) An forte huc respexerint, cum sepulcra sua SEDES AETERNAS, itemque DOMVS AETERNAS uocant, alii iudicent. u. GUTHER. L. II. c. 20. et ZIEGLER Disp. de Iure Sepult. c. 9.

n) u. POMEY Pantb. Mytb. P. IV. p. 195. 199. ubi Pluto dicitur Rex Inferorum: quod sepulcrorum honorumque funebrium usum induxerit: ex quo fiat, ut in mortuos credatur exercere principatum; et Proserpina uocatur Erebi Regina.

o) Tradidit PLATO in *Axiacho* (si modo legitimus est eius dialogus) *Opim* et *Apollinem* tabulas quasdam aeneas in Delum ex Hyperboreis de-

tulisse, quibus scriptum fuerit; Animam, postquam fuerit a corpore exclusa, in ignotum quandam subterraneum recessum peruenire, ubi regia sit *Plutonis*, nihilo minor, quam *Iouis* sit aula. u. NATAL. COM. *Mythol.* L. III. c. 1.

p) Memorabilis extat Dedicatio, qua Deorum inferorum potestati sese dedit Anima, INSCRIPTIONE *Camerinensi* hac: INFERNO. PLVTONI. CHARAE. VXORI. PROSERPINAE. TRICIPITIQVE. CERBERO. MVNVS. MECVM. FERENS. DAMNATAM. DE. DO. ANIMAM. VIVAMQVE. HOC. ME. CONDO. MONVMENTO. NE. OBRVTIS. DOMVS. LAPSV. FILIIS. SEX. QVOS. P. SCIPIO. PATRIS. CAMERTIBVS. A SALO. ET. LYBIA. INCOLVMS. RESTITVERAT. IN. DESOLATA. ORBITATE. SV. PERSIM. MISERA. ap. KIPPING. *Antiqu. Rom. L. IV. c. VI. §. 5.*

quam res, eorundem *Deorum Juri*, cui et ipsi mortui, ad quod ea spectabant *g)*, suberant, subiectas *r)*.

§. XXIII.

DE RELIGIONE ET RELIGIOSO SEPULCRORVM IVRE VNIVERSIM.

Cum igitur Sepulcra Diis Manibus, vel Inferis, religionis causa, consecrata, atque hinc *religiosa, diuinique Juris* censenda, constet: iam, quae sit ista *Religio, a)* quaeque *religiosa jura b)* Sepulcris debita, breuiter quoque exponendum. Nimirum sicuti *Religio* in metu reuerentia ac ueneratione Numinis maxime consistit, obligante homines ad omnia ea omittenda, quae uoluntati Numinis intelliguntur aduersa: ita haud dubie *Religio Sepulcrorum*, ex mente gentilium, haec fuit, ut homines ex reuerentia erga Deos Manes, aut Inferos, nihil circa Sepulcra facerent admitterentue, quo uel Manes defunctorum laedi ac inquietari, uel Dii inferi irritari atque ad iram concitari potuerint *d)*.

Cu-

g) Naturaliter enim uidetur ad mortuum pertinere locus, in quem inferitur. L. 4. §. de Relig. et L. 4. C. de Sepulc. niol.

r) Non minus memorabilis Inscriptio *Vrناe*, *Patanii* in ueterimo monumento repertae, haec: PLVTONI, SACRVM. MVNVS. NE. ATTINGITE. FVRES. IGNOTVM. EST. VOBIS. HOC. QVOD. IN. VRNA. LATET. &c. ap. *GVther*. L. II. c. 23.

a) *Religiosa* enim res hominibus religionem incutit: ait *CIC. L. II. de Inuent.*

b) *CIC. L. II. de LL. Iniecta* gleba, tum et ille humatus est, et sepulcrum uocatur, ac tum denique multa religiosa iura complectitur.

c) Ita idem *CIC. d. L. II. de Inuent.* definit: *Religio est, quae in metu et cerimonia Deorum est.*

d) In hanc sententiam *Religiosum* fere explicauit *ELIVS GALLVS* apud *FESTVM*: quoniam sit aliquid, quod tibi homini facere non liceat: quod si faciat, aduersus Deorum uoluntatem fecisse uideatur: addens, sepulcra ab hac ratione etiam sacra et sancta appellari, *Add. NOODT Comm. ad n. 1. de*

Cuius religionis consequens fuit, ut consueta domini iura, effectusque ad promiscuos ac profanos usus spectantes, in Sepulcra hominibus exercere haud liquerit.

§. XXIV.

DE REBUS SANCTIS.

Tandem devenimus ad Res Sanctas, quales censentur, quae sanctione quadam confirmatae, a) et sic ab injuria hominum defensae atque munitae b) sunt. Sanctio autem hoc loco intelligitur, qua poena capitis in violatores constituitur c). Quorum rerum exempla ab Imperatore afferuntur Muri et Portae Ciuitatis: additurque, quod quodammodo divini juris sint, et ideo nullius in bonis sint d). Sed si inquiras

G 2

in

de D. R. Quae et congruunt Legi XII. Tab. DEORVM MANIVM IURA SANCTA SPNTO; quam ex SPIEG. et OLD. PRAT. adducit CALVINVS in Lex. Iur. u. Manes. ubi obseruat, quod Manes olim, h. e. Animas e corpore volantes, quasi Dros coluerint: ideoque iura eorum uoluerint esse sancta, id est, ab iniuria hominum defensa atque munita.

e) Huc facit explicatio SERVILII SVLPITII et MASSVRII SABINI ap. A GELL. Not. Att. L. IV. c. 9. et MACROB. Satur. L. III. c. 3. qui Religionem a relinquendo esse dictam, scripserunt; atque Religiosum, esse, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum a nobis est. Remotum autem ac sepositum dici uidetur, non ratione loci, sed ratione usus promiscui: in arando enim loca religiosa relinquenda fuerunt, non exaranda. Add. HOTOMAN. Comm. ad §. 5. l. d. R. D.

§. XXIV. a) VLP. l. 9. §. π. d. D. R. add. NOODT ad d. t. ubi hanc legem ad L. r. π. Ne quid in loco sacro, referendam, atque alteram ex altera interpretandam, censet.

b) MARCIAN. l. 8. pr. eod. Addit quidem idem Ietus ibidem §. r. fauētum dictum a sagminibus, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos uolaret, quales herbae sacrae, in pomeriis frondescentes, signa sanctitatis credebantur. Add. CI. HEINECC. Elem. I. Ciu. sec. Inst. d. t. §. 318. Sed rectius FESTVS et AGGEN. VRB. sagmina potius a sanciendo deducere uidentur. Add. CALVIN. Lex. Iurid. u. Sanctum et VINN. in Comment. ad I. d. §. 10. h. r.

c) §. 10. I de R. D. POMP. L. ult. π. d. D. R. Nimirum sancire, est, sanguine fuso confirmare, ut SERVIVS Grammat. testatur,

d) d. §. 19.

in rationes, quare hae res *diuini iuris*, et quare *quodammodo diuini iuris* dicantur, res obscuritate non carer. Parum enim et hac in parte Romanorum gentilium Theologia pariter ac Jurisprudencia sibi constat. Vnde et in diuersa hic abeunt Interpretum sententiae e) Si conjecturis locus est, uideretur utique etiam harum rerum dedicatio quaedam Diis

e) Alii enim plane negant, muros et portas proprie diuini iuris esse, quod non sint Deo consecrati; quodammodo tamen diuini iuris, id est; instar sacrorum, iure ciuili haberi, agnoscunt, ut GERH. NOODT ad p. 1. d. D. R. Cui fere consonat VINNIUS ad d. §. 10. I. d. R. D. quippe qui, res istas diuini iuris appellari existimat, propter similitudinem, quia nec ipsae cuiusquam sint, aut proprietate, aut usu promiscuo. Sic et HOTOMANN. ad §. VI. I. t. d. R. D. notat, non plane diuini iuris fuisse muros sed quodammodo: addita ratione; quod, res quidem sacrae deorum propriae fuerint, usque dedicatee atque assignatae, religioe quoque Deorum manium fuerint, muros uero Deorum fuisse, non legamus. At enim uero uix intelligi potest, qui res sanctae saltem quodammodo diuini iuris censerent, si diuini iuris haud fuerunt. Sane enim per solam sanctionem, i. e. poenae capitalis constitutionem, diuini iuris neuiquam factae sunt.

Alii contra, easdem res Diis *medii generis*, siue *medioximis*, dedicatas fuisse, opinantur: uti SYMMERMAN.

ἐν τοῖς πρώτοις t. de *Diu. Rer.* §. 33. sqq. itemque Cl. HEINECC. *Antiqu. Rom. sod. tit.* §. 5. et *Elem. Instit. d.* §. 318. quamuis hic sententiam suam restringat, atque *bisariam* res sanctas dictas fuisse, putet: uel quatenus *solemni ritu dis mediouximis* uel *genus traditae* fuerint, uel quatenus *sanctione poenali defensae* fuerint; atque priori sensu solos muros et pomeria sancta esse; posteriori uero etiam portas, ualla, et muros castrorum, arbitretur. Verum quam ueterum auctoritate ista opinio de Diis mediouximis nitatur, haecenus non constat, quamdiu nulla allegata reperitur. Allegauit quidem Cl. HEINECC. pro sua sententia GISB. CYPER. *Obs. Lib. III. cap. XVI. p. 132.* Sed cum hunc librum inspiciendi copia non fuerit, de eius auctoritate iudicare non licuit.

Denique PLVTARCH. in *Quaest. Rom. XXVII. Murum* omnem ἀεὶ ἁγίων καὶ ἱερῶν intaminatum sacrumque Romanis habitum putat; portas non item, quod per has et cadauera, et alia immunda, efferrentur; unde et novam urbem condentes aratro locum muro occupandum designauerint, portarum uero spatia, aratrum

Diis facta fuisse. f) Si quaeras, quibus Diis, res iterum obscura est. Probabili tamen ratione *Diis tutelaribus*, g) iuxta cum tota ciuitate, et muri uidentur commendati, et portae. Quae adeo generalior ratio uidetur, quae muros et portas quodammodo diuini juris reddidit. Accesserunt et specialiores. Nimirum *muri* plane ritibus quibusdam sacris consecrati fuere. h) *Portae* uero speciali ratione

G 3 diis

trum suspendentes intacta reliquerint, ne scil. religionis quid contraherent, ut VINNIUS in *Comm. ad t. l. de R. D.* cum aliis, explicat. Quae idem VINNIUS ita conciliare annititur, ut muros quidem, haec ob causam, solos Iure Pontificum sanctos, uel sacros existimatos putet; portas uero ex mente Ictorum non minus inter sancta numerari, quod eas non magis, quam muros, uiolare fas sit.

f) Probabilis haec sententia redditur ueteri Inscriptione *Veronae* apud GRVTER, p. 166. *Inscr. 2.* hac: COLONIA. AVGVSTA. VERONA. NOVA. GALLIENIANA. VALERIANO. IL. ET. LVCILLO. COSS. MVRI. VERONENSIVM. FABRICATI. EX. DIE. III. NONARVM. APRIL. DEDICATI. PRIDIE. NON. DECEMBRIS. ETC.

g) Tradidit enim iam TERTVL- LIANVS *aduers. gent.* Ciuitates olim Deos habuisse tutelares. Idemque ex foelenni carmine, quo Deos tute-

lares Romani e Ciuitatibus euocabant, apud MARCOB. *Saturn. L. III. c. 7.* satis elucet. Ita enim illi: *SI DEVS, SI DEA EST, CVI POPVLVS CIVITAS QVE N. EST IN TVTELA, TE QVE MAXIME N. QVI VRBIS HVIVS POPVLI QVE TVTELAM RECEPISTI, PRECOR etc.* Quamuis Romani illius Dei, in cuius tutela urbs Roma erat, uerum et Latini nomen ignotum esse uoluerint; ex ratione, quam affert PLINIUS *Hist. L. XXVIII. c. 2.* ne qui hosti- um simili modo agerent. Add. BRIS- SON. de *Formul. L. 1. p. 48.* Ceterum hanc rationem quoque probat ALEAND. ad CAJI *Inst.* uerb. *quodammodo diuini jur.* asserens, propter Deos tutelares, quorum custodiae portae et moenia commendata fuerint, ideo diuini juris quodammodo dici posse.

h) Romani enim nouam urbem condituri, more Hetrusco, data prius augurio opera, cum tauro et uacca, aeneo uomere adhibito, arabant locum muro occupandum: ubi portam esse uolebant, uomere eximito, aratrum tol-

diis certis dedicati videntur, quorum et simulacra illis affixa, et nomina tributa. ⁱ) Et haec videtur vera fuisse ratio grauioris illius poenae, capitalis nempe, in uiolatoes murorum et portarum, ueluti sacrilegos, statutae ^k).

CAP. II.

tollebant ac portabant. Ducto sulco, boues illi, aliacque uictimae Diis immolabantur; ac tandem muri extruebantur. De quo ritu OVID. *Fast.* L. IV.

Ipsè, tenens sinam, designat moenia sulco,

Alba iugum niueo cum boue uacca tulit.

ADD. PLYTARCH. *Qu. Rom.* XXVII. BULENGER. de *Rom. Imp.* L. I. c. 1. ALEX. ab ALEX. L. VI. c. 14. VINN. *Comm.* ad d. §. 10. qui et hoc ritu facti adducens addit: *Fortassis tamen muri, quod auspicio et solemnii sacrificio signabantur, etiam proprie in rebus diuini juris habitii sunt.*

ⁱ) Prudentes enim Hetruscae disciplinae aiunt, ut scribit JAC GVTHER. de *Vet. Jure Pontific.* L. III. c. 10. apud Conditores Hetruscicarum urbium non putari urbes iustas fuisse, in quibus tres portae non fuerint dedicatae et uotinae. Illas ideo quodammodo diuini iuris esse dicit CAIVS, tum propter dedicationem, tum propter simulacrorum sanctitatem, quae in portis urbium collocabantur, quaeque transeuntes ritu quodam religionis salutabant; erantque Portae ipsae quasi sedes et templa Deorum. Quapropter ab ipsis Diis portae nomen ut plurimum sortiebantur,

uel Imperatorum iussu prisco nomine commutato. Gratianopoli;

D. D. N. N. IMP. CAES. GAIVS. AVREL. VALERIVS. DIOCLETIANVS. P. P. INVICTVS. AVGVSTVS. ET. IMP. CAESAR. MARCVS. AVRELIVS. VALERIVS. MAXIMIANVS. PIVS. FELIX. INVICTVS. AVGV. MVRIS. CVLARONENSIBVS. CVM. INTERIORIBVS. AEDIFICIIS. PROVIDENTIA. SVA. INSTITVTIS. ADQVE. PERFECTIS. PORTAM. ROMANAM. IOVIAM. VOCARI. IVSSERVNT.

Idem Imperatores:
PORTAM. VIENNENSEM. HERCVLEAM. VOCARI. IVSSERVNT.

^k) Quam rationem, sacrilegii nempe crimen, quod commiserit is, qui in muros aliquid deliquit, etiam Celebert. BOEHMER. in not. x) ad §. 10. I. de R. D. allegat, atque exemplo terminorum, qui itidem sancti fuerint, Deorum terminalium religione muniti, illustrat.

CA P. II.

DE VSV EFFECTVQVE DIVISIONIS
RERVM IN RES DIVINI ET HVMANI
IVRIS ILLARVMQVE IN SACRAS RE-
LIGIOSAS ET SANCTAS.

§. I.

ORDINIS RATIO ET CONNEXIO.

Iam ordo nos deducit ad *usum effectumque*, quem Diuisiones rerum, modo expositae, tam in causis *civilibus*, & *ecclesiasticis*, quam in *criminalibus*, siue iure Rom. et Iustiniano, siue canonico, siue iure moribusque Germanorum, cum primis Protestantium, habeant, breuiter, pro instituti ratione, edifferendum.

§. II.

VSVS HARVM DIVISIONVM IN CAVSIS CIVILIBVS
EX IVRE ROM.

Et in causis quidem *civilibus* Res *diuini iuris* iure Rom. ita differunt a rebus *humani iuris*, ut cum hae in patrimonio commercioque hominum sint, illae e contrario extra patrimonium omne humanum, tam publicum, quam priuatum, sint positae ^{a)}, atque adeo commercio homi-

^{a)} Pr. et §. 7. I. d. R. D. Equidem H. COCCEIVS in Disp. de Euocat. Sacer. S. II. §. 13. 16. 17. 25. statuit. Homines ius proprium quoque habere in res sacras et religiosas, pertinet, ut in res profanas, et illas hominum esse, cum populi, tum priuatorum, sed quoad usum sibi uernaculos; scil. sacros et religiosos, non profanos. L. 17. de V. S. Quae obseruatio satis uidetur speciosa; quam-

hominum prorsus exemptae b). Cuius rei ratio et fundamentum est peculiaris harum rerum qualitas, qua, ex principiis Jurisprudentiae ethicae, iuri ac dominio Deorum erant adscriptae, atque adeo, intuitu hominum, nullius existimabantur, et quidem ita, ut nec alicuius fieri possent: magis certe ex ratione status sacerdotalis c), quam ex rei ueritate. Hoc enim principio semel posito atque admissio, proximum erat, ut omnis alienandi huiusmodi res, semel Diis dicatas, aut obligandi d,) atque adeo Diis eas ueluti subtrahendi, facultas hominibus esset adempta e). Cum enim alienatio effectus sit dominii, sane expeditum est, alienari non posse ab hominibus res, dominio humano haud subiectas.

§. III.

DE REBUS SACRIS CHRISTIANORVM.

Moribus Christianorum itidem dantur Res, rebus Sacris Romanorum gentilium respondentes; quae duplicis sunt generis: Aliae enim cultui diuino immediate et directe inseruiunt, aliae mediate et indirecte: Illas res Sacras in specie; has Ecclesiasticas appellari moris est: Vtri-

uis, ad quam speciem iuris ius istud sit referendum, forte difficile fuerit ad explicandum; cum sane deminui effectus in rebus nullius esse nequeat. Add. supra C. I. §. 1.

b) L. ult. C. de pact. int. emt. ibi: iure humano locum exemerit.

c) Ut et obseruat B. THOMAS, in Diss. de Natura Bon. Secularizat. §. 2.

d) §. 8. I. d. R. D. L. 21. SANCTI-MVS C. de SS. Eccl. ubi Imperator hanc regulam ponit; Res, quae diuini

iuris sunt, humanis nexibus non sunt illigandae. Add. RITTERSHVS. I. Iustin. P. I. c. VIII n. 17.

e) Consequens est, quod nec usucapi possint. §. 1. l. de Usucap. nec in stipulatum deduci, §. 2. l. de inutil. stipulat. nec uendi, nisi per accidens, cum uniuersitate scilicet bonorum. §. fin. l. de Emt. uend. l. 6. 22. 23. 24. et 37. n. de contrad. emt. l. 62. n. de A. R. D. Add. GVTHER, de Iure Man. l. III. c. 5. 6. 7.

Vtriusque generis iterum aliae sunt *immobiles*, aliae *mobiles*.

§. IV.

DE REBVS SACRIS IN SPECIE.

Inter Res *Sacras* principem tenent locum *Templa*, quae tamen Christiani SS. *Ecclesias*, aliisque nominibus, appellare maluerunt, a) quaeque sunt aedes, cultui diuino celebrando, et conuentibus ad hunc finem instituendis, dicatae vel consecratae, a CONSTANTINIM. inprimis temporibus magno numero ac splendore extrui coeptae b). Eodem spectant uariae *Res aliae*, uel tanquam *partes* templi aedificio aut solo cohaerentes, uel ut *instrumenta*, cultui diuino celebrando, facrisque faciendis, inferuentia, uel saltem ad ornatum et decus Ecclesiae aut cultus faci-

H

entia;

a) Quoniam enim *Temporum* uox tota gentilis, et plena superstitionis uidebatur, ideo eam detestabantur ueteres Christiani, atque aedes suas sacris coetibus destinatas, *Ecclesias* potius, uel *Conuenticula* etiam, itemque *Domus Dei*, *Profuebas*, *Domus orationum*, *Oratoria*, *Basilicas*, quippe ad instar regiarum domuum extractas, uel *Dominicas*, *κυριακὰς*, unde Germanicum, *Kirch*, uel etiam *Martyria*, siue *Memorias*, ueluti loca, celebrandis Martyrum memoriis accommodata, appellabant: ut adeo *domus suas orationum*, ut loquitur AVGVSTINVS *Epist. 64. ad Aurel.* uti a Gentilium templis se differbant, ita et uoce distinguerent. u. BVCHNER. ad FABRI *Theaur. u. Templum*. OISEL. Not. ad CAJI *Inst. L. II. T. 1. §. 1. RITERSHYVS. I. Instit. P. 1. c. 8. n. 8. §. 99.*

b) In ueteri Testamento unicum fuit Templum, Hierosolymitanum nempe, Palatii coelestis aemulum, u. J. B. BELLID. *T. Aug. c. 9.* uni uero Deo dicatum, atque unius Christi typum referens: Unde aliud aedificare Iudaeis haud licuit.

Hoc per Romanos destructo, nulla usquam templa, aut aedes sacras, Ecclesia Apostolica, et hanc proximè sequuta, habuit, per tria fere secula: sed uel in domibus priuatis, uel in cryptis, et subterraneis locis, uel in coemiteriis etiam, super sepulchris martyrum, coetus suos celebrarunt. u. EVSEB. *H. E. L. VII. c. 11. p. 113.* THEODORET. *H. E. Lib. II. c. 14.* Tandem uero, cessantibus persecucionibus, feliciora Christianis tempora illuxerunt, atque CONSTANTINI M. beneficio splendidissima ipsis templa, siue aedes sacrae publicae, ad instar palatiorum regiorum, extrui coeperunt, u. EVSEB. *Vita Constant. L. II. c. 46. p. 382.* SOZOMEN. *L. 1. c. 8.* Quod exemplum deinceps alii Imperatores Reges et Principes imitati sunt; ut adeo hodie Christiani ubique terrarum templis, uel si mauis Ecclesiis, abundant. Add. ZIEGLER. *de Dote Ecclesiae. C. II.* ubi ex antiquitate originem Templorum egregie deducit, ZEPPER. *Polit. Eccles. L. 1. c. 25.* REINHARD. *Disp. de Poss. cin. in Templ. C. L. S. III. §. 2. 3. 4.*

entia: ueluti, *Suggestus, Baptisterium, Altare, uel Mensa*, pro Coena Domini administranda, cum horum omnium uasis, *calicibus, scutellis, hierothecis, uulgo, monstrantiis, Candelabris, Vestimentis sacerdotalibus, Messgewand, Chorröcken* / tegumentis, mappis, linteis, ac ornamentis, auro saepe, argentoque, ac gemmis, fulgentibus, itemque *Cruces, Imagnes, Reliquiae sanctorum, Subsellia* siue *sedilia* uarii generis, *organa* musica, denique *Campanae*. c) Quae omnia quousque res sacrae sint censendae, ex infra dicendis intelligitur.

§. V.

DE CONSTITVTIONE ECCLESIAE.

Ecclesia ut rite legitimeque constituatur atque fundetur, ante omnia, si *Iusta* subit *Causa*, a) Superior, uel Patronus, et hic quidem cum consensu Principis, b) uel Episcopi, c) certum *locum* huic fini *dedicet*, d) necesse est. Deinde Ecclesia, antequam constructio concedatur, *sufficienti dote*, e) instruenda, idque idoneis instrumentis docendum f). Tum *extructio Templi* suscipitur, quae itidem, moribus Catholicorum, certa forma g) certisque

e) u. LANCELLOT. *Inst. I. Can. L. 2. T. XVIII. §. 1.* ibique ZIEGL, in not. ad uerb. et reliquis ad diuinum cultum. FLEVRY *Inst. Jur. Eccles. P. II. c. VII. §. 1-6.* ZEPPER, *l. c. p. 209.* RITTERSHVS, *I. Instim. P. 1. c. 8. n. 10.* SCHILTER *Inst. I. Can. L. 2. T. VII. §. 9. Tit. I. Priu. L. 9. C. V. §. 9.*

§. V. a) c. *fn. X. de Eccles. aedif.* CORVIN, *I. Can. L. 2. T. XX. §. 4.* FLEVRY *Inst. I. Eccles. P. II. c. VII. §. 2.*

b) Scilicet ex principiis Juris publici uniuersalis, et moribus Protestantium. u. SCHILT, *Inst. I. Can. L. 2. T. VII. §. 2.* REINHARD, *Disp. de Potest. Civ. in Temp. C. II. Sect. 1. §. 2. 199.* et Sect. V. §. 2. 199.

c) Jure Canj. puta. Sine Episcopi enim auctoritate dqmus manet profana. u. *Can. 10. C. 18. qu. 2. et Can. 9.*

Disp. 1. de Consecrat. GONZ. TELLEZ. ad *Decretal. T. de Consecr. Eccl. §. 11.* CORVIN, *l. c. §. 9.*

d) u. CARPZO. *Jurispr. Eccl. L. II. Def. 334.* BRVNNEMAN, *I. Eccles. L. 2. C. II. §. 3.*

e) i. e. redbibus, ad impensas in rem diuinam, itemque fabricam Ecclesiae, faciendas, personasque ecclesiasticas sustentandas, necessarias. u. ZIEGLER, *de Dote Eccles. c. 7. per tot.*

f) *Novell. 3. c. 1. c. 3. X. de Eccles.* Sine dote enim non intelligitur Ecclesia. Add. A. MATTHAEI *Manud. ad I. Can. L. II. T. 7.* FLEVRY *l. c. §. 2.* BRVNNEM. *l. c.*

g) Ad modum nempe humani corporis; cancellus namque, siue locus ubi est Altare, caput repraesentat; et crux

que ritibus, circa lapidem inprimis angularum ponendum, adhibitis, b) crucis nimirum fixatione, i) ac precibus, perficitur.

DE CONSECRATIONE ECCLESIAE. Demum sequitur *Dedicatio* solemnis, siue *Consecratio* Ecclesiae. a) Dedicatur autem Ecclesia, moribus *CATHOLICORVM*, non solum DEO, sed, praeter Deum, etiam *Sanctis*, aut *Martyribus*; b) unde et *Titulum*, siue nomen, Ecclesia accipit. c) Consecratio

erit ex utraque parte, brachia et manus, reliqua pars ab occidente, quicquid corpori superesse uideretur. u. DV-RAND. *Rational. d. u. offic. L. 1. C. 1. n. 14.* Sed recte STRYK, ad BRVNN. *L. E. l. c. §. 3.* notat, moribus Protestantium hanc formam in noui templi extructione non necessario sequendam, sed potius eo respiciendum, ut Auditoribus omnibus commo- dus pateat locus uerbum Dei audiendi.

b) Nimirum area designata, Episcopus in loco, in quo altare fabricandum, crucem figit, lapidemque angularem inter preces, quibus Christi, tanquam lapidis angularis, mentio fit, benedicit, mysteriaque per hanc constructionem significata explanat. u. *Pontif. Rom de benedict. prim. lap. GONZ. TELLEZ. l. c. BRVNN. l. c. FLEURY l. c. §. 2.* Non. 5. c. 1. et Nou. 13. c. 7. ZIEGL. ad LANCELL. *L. 2. T. XVIII. §. 9.*

§. VI. a) In primitiua Ecclesia uti a nomine templorum, ita et a ritu consecrationis ethnico abhorruerunt Christiani. Domus suas orationum a profano usu quidem separarunt, sed sine singulari *dedicatione*, et ipso facto potius, ac per *uoluntariam abstinentiam*. u. ZIEGL. *l. c. §. 8.* Augescente deinceps Ecclesiarum numero et splendore, consecrationis pompa quoque inualuit adeo, ut iam Athanasii tempore officii

um diuinum non nisi in Ecclesia consecrata celebrari poterit. u. REINHARD. d. *Disp. CI. S. III. §. 3. FLEURY l. c. §. 3.*

b) u. A. MATTHAEI *Man. ad I. Can. L. II. T. 7. p. 167.*

c) Sicut apud Ethnicos templum ab Idolo suo fuit denominatum, eiusque *Titulus* super ualvas templi affixus. u. *sup. C. 1. §. 15.* Hinc et apud Christianos templa Sanctorum ipsa, siue Ecclesiae, imo et bona Ecclesiae loco dotis data, *Tituli* appellari saeuere. Ita *Titulum* explicat STRAVCH, in *Ameoit. I. Can. Eccl. L. III. c. 14. p. 90.* TITVLI, inquit, nihil aliud sunt, quam templa, in memoriam Sanctorum erecta, et per urbis regiones distincta, in quibus animarum cura a Presbyteris, qui ibi commorantur, habebatur. Faciunt huc uerba PII I. in *Epist. ad Iust. Vienn. Presbyteri pastor titulum condidit.* Ad quae IOS, MEDE Theol. Angl. in *Diss. de usu templor. tempore Apost. et prim. Eccl. c. 4.* a BENTHEMIO in Germ. translata, ita commentatur: Ob die Römische Kirche solchen Dertern den Rahmen Tituli gegeben, entweder deswegen, weil bey deren Einweihung der Rahme Christi unser Herr auf dieselbe geschrieben, wie dar die Gewohnheit war, den Rahmen oder Titel des Eigenthums Herr an das

cratio fit ab Episcopo dioeceseos, conuocatis uicinis Episcopis, uel Abbatibus *d*). Dedicationem praecedunt *jejunium* et *uigiliae*, coram reliquiis, altari immittendis, cantandae *e*). Praefinito die Episcopus, postquam aquam ante fores templi benedixit, praecua solemnii processione circa Ecclesiam instituta, ardentibus interim in ea luminaribus, solemnii ritu templum ingreditur, atque Consecrationem, Litaniam cantata, et Alphabeto Latino ac Graeco in pauimento super cineres ad hoc sparfos, per modum cruvis, descripto, uariis benedictionibus intus et extus susceptis, adhibita aqua, sale, uino, cinere, rebus ad purgationem factis suffitu quoque addito, ac muris interioribus, crucibusque in iis depictis, hinc inde sacro oleo inunctis, perficit. Mox et *Altare* consecrat, in eoque reliquias condit. Denique ipse Missam celebrat. Sed et imago Diui uel Diuae, cui templum dedicatum, infertur. Dedicationis solemnii per octiduum protrahuntur. Nec solemnnes epulae, elemosynae, indulgentiae, negliguntur. Quin et Dedicationis memoria quotannis per *Encaenia* recolitur *f*). At hodie huiusmodi consecrationes nec apud Catholicos aequae frequentantur, sed in locum earum successit *Benedictio*, quae facilius peragitur *g*). Apud *PROTESTANTES*, loco Consecrationis sunt prima sacra, quibus aedes noua sacris usibus initiatur: dum precibus et hymnis Ecclesia Deo commendatur, atque solemnii oratione sacra auditores ad deuotionem excitantur; qui-

das Haus zu setzen, da dann solche Benennung mit den andern Nahmen, als *εὐρυπύλων* und Basilica, des Herrn, und des Königs Haus, auf eines hinaus lauffen wurde. oder deswegen, weil sie einen Titulum curae, oder Benennung den Praebiteris geben, welchem dieselben auertrauet waren, solches lasse ich andern entscheiden.

d) c. 1. de relig. dom. CORVIN. T. XXI. §. 2. A. MATTHAEI l. c.

e) u. FLEURY l. c. §. 4. ubi Celebr. BOEHMER. lit. (o) notat: Prædie enim illius diei, quo Ecclesia consecranda est, Episcopus cum clero et populo

processionem instituit, reliquiasque deportari curat ad tentorium, quod ante ecclesiam pro asseruandis per noctem reliquiis erectum est. Ipse ecclesiae clerus ea nocte uigilias ante SS. reliquias celebrat, et ita sese ad actum solennem praeparat.

f) u. BELLARM. Tom II. Controu. L. III. de cultu Sanct. c. 5. GONZ TELLEZ l. c. §. 13. A. MATTHAEI l. c. FLEURY l. c. BOEHM. I. E. L. 3. T. XL. tot. ubi ritus consecrationis, pluribus additis circumstantiis, describitur latius.

g) ut testatur GONS. TELLER l. c.

quibus plerumque et Sacramenti utriusque, Baptismi scilicet et S. Coenae, administratio accedere solet b).

§. VII.

DE CONSECRATIONE ALTARIUM, CETERARVMQVE RERVM SACRARVM.

Sunt quoque peculiare ritus *Altaria a)*, itemque *vasa sacra, calices, scutellas, capsas reliquiarum, Imagines, sanctorum, mapas et lintea altarium, uestes sacerdotales, quin et campanas*, consecrandi, uel benedicendi, apud *CATHOLICOS* usu recepti; quorum praecipuam partem, chrismatis, siue olei sacri, aquae lultralis, usus, suffitus item, ac preces, faciunt b). Cum e contrario apud *PROTESTANTES* huiusmodi res mobiles solo usu, cum perpetua destinatione ad usus sacros coniuncto, sacra fiant c).

§. VIII.

DE RERVM SACRARVM QUALITATE ET DOMINIO.

Consecratio, ex principiis juris *CAN.* peculiarem *qualitatem sacram*, siue *sanctitatem* intrinsecam a), ipsis aedibus uidetur imprimere, ad Missam, aliaque sacra in illis celebranda, easdem idoneas reddentem b). Sed an eadem consecratio iure *CAN.* etiam dominium rerum sacrarum in Deum, aut Sanctos, quibus consecrantur, transferat, atque adeo *diuini juris* eas faciat, non satis liquidum est c). Hoc certum, ex ueriori *PROTESTANTIVM*

H 3

sen-

b) u. STRYK ad BRVNNEM. l. c. §. 3. uerb: *Ab Episcopo consecrari.*
 §. XVII. a) Ritus solenniores in Altarium consecratione alias adhiberi solitos describit GONZ TELLEZ. l. c. sed tandem addit, hodie altaria tantum chrismatis unctione, et benedictione sacrarum.

b) u. FLEURY l. c. Cap. VIII. §. 2. 35. ubi acque ac in *Animadu.* Dn BOEHMERI sub lit. (x) de Campanarum in primis baptismate, uel, si maus, benedictione, singularia norantur.

c) u. STRYK. ad BRVNN. l. c. §. 1. §. VIII. a) u. c. 3. C. 12. q. 2. ibi: *Quic-*

quid semel consecratum, sanctum sanctorum Domino erit. Ita enim discrete GONZALEZ TELLEZ. l. c. §. 13. Unde descendit, *templa sancta, et religiosa loca esse, ueneratione et cultu digna, quia consecrationis solennitate sacra efficiuntur, et sunt diuina specialiter uirtute praedita.* Add ZIEGL. ad LANCELL. l. 2. T. XVIII. §. 12.

b) GONZ. TELL. l. c. CORVIN l. 2. T. XXII. tot.

c) Neque enim uel à TELLEZIO, uel à CORVINO d. T. inter effectus consecrationis hic refertur, Ex natura

sententia, res huiusmodi sacras non nisi *externa* gaudere *sanctitate*, ut cuius a profanis saltem usibus, publica auctoritate, sunt separatae: neque etiam *divini iuris*, in sensu ethnico, atque adeo *nullius*, sed *humani utique iuris*, easdem esse censendas, ita tamen, ut ius hominibus in eas competens, ex finibus illarum, ac usibus sacris, ad quos destinatae sunt, sit metiendum. Quod si quaeras, in cuius ergo dominio sint res Sacrae? breuiter respondemus: in *dominio* cuiusque *Ecclesiae* particularis, tanquam uniuersitatis, cuius usibus destinatae sunt e). Ut adeo hae res quam maximam habeant conuenientiam cum *rebus uniuersitatis*, quarum proprietates quidem est penes totam uniuersitatem, usus uero pertinet ad singulos ex uniuersitate. Quid quod nonnullae harum rerum nec domini priuati commercii que prorsus sint incapaces. *Subsellia*, puta, templorum: quippe quorum uel usus, uel dominium, restrictum tamen, singulis ab Ecclesia concedi solet. Vtriusque iuris effectus ex lege concessionis iudicandi. Pro diuersitate autem iuris in subsellia competentis, aut tituli, quo possidentur, diuersa eorum nascuntur genera. Siquidem alia sunt *Officialia*, quorum usus officio cohaeret; alia *personalia*, quae ad certam personam, eamque in parochia domicilium habentem, sunt restricta: alia *familiaria*, quae certae familiae, aut, si ita conuentum, toti cognationi, sunt communia: uel denique *hereditaria*, quae ad modum aliarum rerum proprietarum, non tantum iure successionis, sed etiam alienatione inter uiuos, nisi lex, aut consuetudo, obstat, in alios transferuntur f).

§. IX.

DE BONIS ECCLESIASTICIS.

Sequuntur *Bona Ecclesiastica*, quae sunt res, ad sustentandas per-

tamen negotii, dum res istae Deo consecrantur, itemque hypothese de bonis ecclesiasticis, quae *patrimonium* uocantur *Christi*, c. 16. X. de praebend. id consequi uidetur.

d) Conf. COCCEJ. de Enocat. sacrae. S. II. §. 24.

e) Ut iam dudum docuit Praefes in

PVFEND. suo Enucl. L. 2. C. XXII. n. 60.
6) Conf. SCHILT. Inst. I. Can. L. 2.
T. VI. §. 1. et T. VII. §. 5. Tit. I. Priu.
l. c. 11. 13. Da. LEYSER. Medit. ad π.
Spec. XXII. n. 2.
f) u. SCHILT. l. c. Tit. VII. §. 5. 6.
7. TIT. I. Priu. L. 9. C. VI. tot.

personas ecclesiasticas, uel pauperes, aut aedificia ecclesiastica conseruanda, aut alias impensas in cultum diuinum rite peragendum faciendas, Ecclesiae dicatae. Constant autem, quod ad substantiam, uel ex praediis, iisque tam urbanis, puta aedificiis, quam rusticis, ueluti agris, uineis, pratis, hortis; uel hominibus, siue propriis, siue aliis rusticis, quos dotales uocant, per quos illa praedia coluntur; uel denique oblationibus, Decimis, Censibus, aliisue redditibus, in pecuniis, animalibus, aut frugibus, consistentibus a): atque adeo in mobiles et immobiles iudem recte dispe-
 feuntur. Eadem Ecclesiae Bona alio intuitu in Dotalia diuiduntur, et Communia b). Dotalia saluantur, quae, instar dotis c), Ecclesiae, in prima eius fundatione data, atque speciali destinatione ad sustentationem illorum, qui Ecclesiae inseruiunt, dicata, officioque adeo sacro connexa sunt d): Qualia et Tituli, e) Re-

a) u. SCHILT. I. Can. L. 2. T. VI. §. 2. 4. §. 99. et Tit. VIII. et IX. per tot. RITTERSHYS. I. Iustin. P. I. C. VIII. §. 11. ZIEGLER. de Dote Eccl. c. 3. §. 8. 9. BOEHMER. I. Eccl. L. 3. T. V. §. 2. et §. 99. Tit. I. c. C. P. §. 12. 14. 15.

b) Olim Bona Ecclesiastica unius eiusdemque generis fuerunt, ac distributio eorum tantum in quatuor portiones: a GREGORIO M. c. 30. C. 12. q. 2. praecipua, ita, ut una cederet Episcopo et familiae propter hospitalitatem, et susceptionem: alia clero; tertia pauperibus; quarta ecclesiae reparandis impenderetur. Cuius tamen postea non adeo ratio est habita. u. Dn. BOEHMER. I. Eccl. L. 3. T. V. §. 44. §. 99. et Tit. XII. 20. c) Quia scilicet Ecclesia Episcopi coniux est, adeoque ei dotem asserre debet, sec. c. 11. C. 7. q. 1. c. 2. N. de translat. Episc. add. TIT. I. c. §. 11.

d) u. ZIEGLER. de Dote Eccl. C. 7. tot. d. MATTHAEI Man. ad I. Can. L. 11. c. 7. Dn. BOEHMER. I. E. L. 2. T. XXVI. §. 25.

e) Desumptam hanc appellationem putat Dn. BOEHMERVS J. E. L. 3. T. V. §. 132. ex more Romano, quo sepulcris et monumentis inscribebant Titulos. Sed probabilis nobis supra uisum, a Titulo idoli, quo non solum templum, sed etiam fundum ei dicatum, inscribent, eam deriuare. Quo et facit Observatio eiusdem Dn. BOEHMERI, quod domini praediis suis titulos, et nomina sua praefixerint, ut de dominio eorum publice constaret, ut docet tit. C. de his, qui potentiorum nomine titulos praediis assignunt. ac notabilis locus AVGVSTINI, ex JAC. GO. THOFER. Comm. ad L. un. C. Theodos. de his, qui potent. nom. in lit. praet. adductus. Unde addit: ex titulis praefixis ergo constabat de domino, de possessore, et sic praedia ipsa ad titulum alicuius spectare dicebantur. Eodem sensu postea Ecclesia, ad quam quis ordinatus erat, titulus eius dicebatur, tum quod titulus Sancti uel Martyris ei po-

nescia, Praebendae, f) Catholicis, Protestantibus vero *Salaria g)* appelluntur. In quem censum imprimis referuntur *Bona* Episcoporum et Praelatorum *Mensalia, Cassel-Güter* / quae scilicet primordialiter, ut loquuntur, ad fundationem Episcopatus destinata fuere, uel postea iis incorporata; id quod ex destinatione expressa ad mentem Episcopi colligendum *h)*. Par est ratio eorum reddituum, qui aliis clericis simili fundatione ac destinatione perpetua assignati sunt *i)*. *Communia* uero Ecclesiae *bona* dicuntur, quae citra peculiarem hunc respectum, in patrimonio Ecclesiae *k)*: veluti, quae post fundatam iam Ecclesiam acquisita sunt, nec unquam bonis dotalibus speciatim incorporata *l)*.

§. X.

DE DOMINIO BONORVM ECCLESIASTICORVM.

Bona Ecclesiastica aequae, ac res sacras, in *dominio Ecclesiae* esse, merito asserendum est *a)*, quamuis alii, ex diuersis principis, alios iis dominos uel in coelo, uel in terra, quaerant *b)*.
Certe

positus, tum etiam, quod haec illius, qui ad eam ordinatus erat, esse uideatur. Extensa postea haec denominatio ad *bona ecclesiastica*, Ecclesiae, uel officio, destinata. Haec Dn. BOEHM. add. *A. MATTHAEI I. Can. l. c. T. X.* et OCKEL. de *Præscript. Immem. C. IV. tit. 7. §.* ubi itidem egregiae de *Titulis* obseruationes.

f) u. CORVIN. *I. Can. L. 2. T. XXVII. n. 3. §.* Dn. BOEHMER, *I. E. L. 3. T. V. §. 49. §. 99.*

g) u. SCHILT. *I. Can. L. 2. T. VIII. §. 6.* BOEHM. *L. 3. T. XIII. 20.*

h) u. L. B. de LYNCKER. *Resp. II. n. 50.* LINCK. de *Jur. Episc. c. XIV. n. 162.* BOEHM. *L. 2. Tit. XXVI. §. 25. et L. 3. T. XIII. §. 19.* OCKEL. *Tr. laud. d. tit. 7. 8. it. tit. 13.* FLOERCK de *Orig. Bon. mensae Episc. c. 1. §. 7. §. 94.*

i) u. Dn. BOEHM. *d. L. 2. T. XXVI. §. 25. et L. 3. T. XIII. §. 19.* ubi addit eiusdem quoque Juris esse die *Usurarii Güter*, quae Parocho speciatim deputata.

k) u. Dn. BOEHM. locus cit. et OCKEL. *l. c. tit. 12.*

l) Vt adeo ueluti *Paraphernalia* Ecclesiae uideantur.

§. X. a) Vt adeo *res sacrae* ab *ecclesiasticis* non *dominio* differant, sed *usu*. Conf. GONZALEZ ad *c. 2. X. de reb. Eccl. non al.* LAVTERB. *Comp. 7. 1. de R. D. STRVV. S. l. C. Ex. III. d. 71. TIT. I. Priu. l. c. §. 19.* BOEHM. *l. C. L. 3. T. 5. §. 30.*

b) Alii enim *dominium eorum Deo* tribuunt: unde *possiones Dei*, itemque *patrimonium Christi* appellant. Alii idem *dominium Pontifici*, alii *Cleri*, alii

Certe diuini iuris eadem esse c), cum nec consecrata sint, imo si et consecrata essent, nemo suffragante ratione solida dixerit. Sed uti res uniuersitatis aliae in specie tales sunt, quarum usus pertinet ad omnes et singulos ex uniuersitate, aliae uero in patrimonio uniuersitatis, ueluti in ciuitatibus *die Cämmerey Güter*: ita Bona Ecclesiastica in patrimonio sunt Ecclesiae, ad impensas inde in usum Ecclesiae faciendas accommodata d). Quamuis dominium aliquod restrictum ipsis etiam Clericis, ueluti Episcopis, ac Praelatis, quorum usibus beneficiisque adscripta sunt, in ea, forte non praeter rem, tribuere licuerit e). Ceterum et Principi suprema inspectio ac directio circa haec bona merito uindictanda f).

§. XI.

DE ALIENATIONE RERVM SACRARVM.

Praecipuus usus effectusque, quem diuersa harum rerum natura gignit, in Alienatione a) earum cernitur. Quod ad res Sacras attinet, IUSTINIANVS principium quidem ethnicae Jurisprudentiae, quod res sacrae sint diuini iuris, adeoque nullius, et fluens inde consecrarium, quod ideo alienari non possint, pro regula retinuit, sed talibus exceptionibus regulam infirmavit,

I

uit,

alii pauperibus alii Principi adscribunt. u. CARZ. *Jprud. Eccl. L. 2. def. 298.* qui patrimonium Christi, et pauperum bona uocat et ZIEGL. de D. E. c. XII. §. 8. qui pro dominio diuino pugnat. Add. SCHILT. I. *Can. L. 2. T. VI. §. 1. not. b)* BOEHM. L. 3. T. V. §. 17. §. 99. et §. 29. §. 99. TIT. I. c. 2. V. §. 19. qui uentorem sententiam, reiectis ceteris, tueritur.

c) Quod tamen supponere uidetur regula iuris canonici: *Quicquid iuris diuini, aut spiritualis est, non debet uisibus mundanis deputari.* c. 4. X. de refig. domib. c. 51. R. L. in 610.

d) Quod egregie, et plane ad men-

tem nostram edisserit Dn. LEYSER in *Med. ad n. l. c.*

e) u. Dn. BOEHM. L. 3. T. V. §. 132. et OCKEL I. c. 16. 19.

f) u. Dn. BOEHM. I. c. §. 31. Dn. LEYSER I. c. add. Praesid. PVFEND. *Enucl. L. 2. C. XXII. §. 61. §. 99.*

a) Alienatio alia est plena, qua Dominium prorsus in alterum transfertur, uel expresse, ueluti per uenditionem, permutationem, donationem, uel tacite, per praescriptionem; cuius species est *Secularisatio*; alia minus plena, qua ius quidem in re ecclesiae constituitur, ut tamen res ecclesiae maneat; ut cum res uel in feudum, uel emphytevsin, uel

uit, quae cum principio stare nequeunt; dum alienationem ex causa pietatis et necessitatis admittit *b*): quas quidem exceptiones Jurisprudencia Christiana, reiecto principio ethnico de rebus divini Juris, facile admittet *c*). Jus canon. itidem rerum sacrarum alienationem prorsus prohibuit, ob sacram scilicet qualitatem, ex consecratione contractam; ut tamen eadem exceptiones locum habeant *d*). Plane necessarius harum rerum usus ad alienationem earum inhibendam sufficere videbatur: hic si cesset, nulla intrinseca qualitas, ex verioribus principiis, alienationem impedit. Quod ad res, in quibus et privati ius aliquod proprium acquirere possunt, veluti subsellia templorum, aut lex, aut consuetudo, aut conventio, inspicienda, et quantum cuique iuris hac in parte competat, inde metiendum *e*).

§. XII.

DE ALIENATIONE BONORVM ECCLESIASTICORVM.
Bona Ecclesiastica, quae olim liberius alienabantur, hodie itidem, ex regula tam iuris civilis, quam canonici, alienari prohibentur *a*),
ex

precarias datus, vel oppignoratur. Add. CORVIN. L. 3. T. XII. 9. 10.

b) u. §. 8. 7. d. R. D. L. 21. C. d. SS. Eccles. Non. 120. c. 10. At si res sacrae sunt divini juris, et nullius, ab hominibus neque ex causa pietatis, aut necessitatis, alienari poterant, sed absolute inalienabilia erunt.

c) Mirandum tamen, tam altas hoc principium in mentibus Jurorum egisse radices, ut hodieque id pro ratione differentiae inter res sacras et ecclesiasticas allegent. Exemplo sic, quod Dn. de WERNHER P. III. Obs. 121. scribit: Quia nempe sacrae res nullius sunt, ecclesiasticarum vero proprietates ad ecclesiam pertinent.

d) u. c. 13. 14. 70 C. 12. qu. 2.

e) Disceptatur, an subsellia templorum sint in commercio? Plerique ne-

gant, ut CARPZOV. 7. E. Lib. II. def. 362. et BRUNNEM, 7. E. Lib. 2. C. II. §. 11. it. STRYK. ibid. in not. Affirmat cum aliis Dn. LEYSER in Med. ad v. Sp. XXII. 2. 4. nec rationibus destituitur. Decisio quaestionis ex principiis hic positis, ac diversitate subselliorum, de qua supra, pendere videtur. Jure Sax. Elect. certum est, alienationem subselliorum privatis esse veritam vid. Cur. S. C. d. h. R. d. h. Ord. Art. Gen. 36. ibi: Daß kein Etand noch Stuhl einigen Waane oder Weib erblich, sondern allein auf des Bischofs lebenslang zustehen, oder verpöndnet werden, und seine Macht haben solle, einigen Stuhl andern bey seinem Leben andern zu verfauffen. 16.

a) Bona ecclesiastica, etiam immobilia, primis temporibus libere aliena-

ex diuersis quidem rationibus b): ut tamen ius civile minus plenam alienationem facilius admittat c), quam ius canonicum. Sed admittit etiam ius canonicum plenam huiusmodi bonorum alienationem, si et iusta sublit causa, et solemnitates canonicae obseruentur. Iustae causae sunt, uel necessitas, ueluti ugens aēs alienum, quod ex fructibus Ecclesiae non possit dissolui, uel pietas, ad redimendos captivos, aut alendos pauperes, tempore carae annonae, spectans, uel utilitas, ueluti, si uberiores inde reditus in Ecclesiam redundant, aut res seruando seruari non possit, aut magis oneri sit Ecclesiae, quam emolumento. Solemnitates uero canonicae huc fere recidunt, ut alienatio fiat cum totius cleri tractatu, consensu et subscriptione, aut saltem tractatu praecedente, ac Praelato cum Capitulo auctoritatem interponente d). Sed omnes harum solemnitatem subtilitates scrupulose nimis obseruare, moribus praesertim Protestantium, haud necessarium merito

I 2

ea fuere. Sed cum licentia alienandi in detrimentum Ecclesiae uergeret uideretur, sensim ea in Conciliis restricta, ac tandem Constitutionibus Imperatorum, LEONIS L. 14. C. de SS. Eccles. ANASTASTH L. 14. C. eod. et inprimis IVSTINIANI Nou. 7. et 120. quarum priores duae quidem erant particulares, posterior uero uniuersalis, libera bonorum Ecclesiae immobilium alienatio, sub comminatione poenae etiam prohibita fuit. Quae Leges et à Rom. Pontificibus, et Conciliis probata, usque uniuersae Ecclesiae recepta fuerunt. u. c. 2. 14. 15. C. 12. q. 2. it. c. 3. 4. 5. 6. N. de reb. eccl. al. Conf. RITTERSHVS. 7. Iustin. P. I. c. VIII. n. 27. et Dn. BOEHM. 7. E. L. 3. T. XIII. §. 2. 199.

b) Genuina prohibitionis ratio haud dubie, fuit utilitas Ecclesiae: quamuis et aliae rationes, à peculiari horum bonorum natura et qualitate, petita, quod

scilicet sint Deo oblata, dicata, sacrata, Patrimonium Dei et Iesu Christi, tam à legibus et canonicis, aut Pontificum decretis, quam ab Interpretibus, allegentur. u. Dn. BOEHM. l. c. Qualia haud dubie ex principiis ethnicis, res sacras, ad quas etiam possessiones sacras, unde sacerdotes alebantur, referebant, u. sup. C. I. §. 6. diuini Juris ac Dei esse, profluxerunt. Sane intelligi nequit, quomodo Dei bona dici queant, quae sunt bona Ecclesiae; cum Ecclesia non sit Deus, sed uniuersitas, ex hominibus constans.

c) u. d. L. 14. et Nou. 7. et 120. Add. RITTERSHVS. l. c. n. 47. 199.

d) u. CORVIN. d. Tit. XXI. §. 5. 8. alii paulo aliter, pluribus ac specialioribus requisitis adiectis, eas enumerant, u. B. HORN. Addit. ad SCHILT. 7. Can. L. 2. T. VI. §. 17. Dn. BOEHM. l. c. §. 30. 199, Dn. LEYS. l. c. Spec. XXIV. n. 3,

rito censetur, modo obseruentur, quae natura negotii requirit e).

§. XIII.

DE ALIENATIONE BONORVM MENSALIVM.

Sed an et *Bona Mensalia* eadem ratione alienare liceat? dubio non vacat. Nec desunt certe, qui alienationem illorum absolute uetitam opinantur, subnixi inprimis *Constitutione* quadam VRBANI II. a) cum hac tamen exceptione, nisi consentiat is, qui legis de non alienandis auctor est, ueluti Papa, aut Caesar, maxime si hic Episcopatum fundauerit b). At uerior utique uidetur sententia, etiam *Bona mensalia*, in Germania quidem, iuste ualideque alienari, accedente solemnitate canonica c); uel, apud Protestantes, saltem obseruatis iis, quae ex legibus, aut moribus, aut pactis cuiusque Territorii requiruntur ita, ut nec Caesaris, consensus, nisi quatenus ad quaelibet alia Imp. feuda alienanda requiruntur d); nec Papae e), sit necessarius.

§. XIV.

DE REBUS RELIGIOSIS.

Nunc quoque *Res Religiosae*, secundum iuris can. placita, ac nostros mores considerandae ueniunt. Harum duas Canonicae faciunt

e) Sufficiet igitur, praeter iustam causam, satis probatam, 1) *Causae cognatio*, 2) *Consensus* eorum, quorum interest, ueluti, Capituli, uel Conuentualium, aut saltem maioris partis, 3) *Decretum* Consistorii Ecclesiastici, quibus 4) adiungunt substationem. uid. Dn. de BERGER *Occ. J. L. 2. T. I. §. 2. BOEHM. t. c. §. 3. LETS. l. c.*

a) Allegata in 1. F. 6. quod ea Tituli in feudum dari prohibeantur: quamuis in quo Concilio hoc decretum sit, ignoretur. Nisi forte *Claramontanum* indigetitur, ubi cautum; *Interdictum* est omnibus laicis, ne amplius altaria, uel ecclesias sibi retineant.

b) u. L. B. LYNCK. *Resp. II. n. 71.*

c) *Constitutio* enim VRBANI II. tantum de *regula* uidetur intelligenda,

quae non excludit exceptiones, alienationes, puta, adhibita solemnitate canonica factas, u. HARPRECH. *Resp. LVII. n. 75 § 99. OCKEL. de Praescript. Imm. C. IV. lb. 26. et inprimis Dn. BOEHMER. J. E. L. 2. T. XXVI. §. 25. 26. et L. 3. T. XXVI. §. 19. § 99. Solide hoc argumentum edisserentem.*

d) Caesaris enim consensus ad bona mensalia alienanda speciatim nulla lex Imp. requirit: ideoque de huius necessitate ex communibus iuris publici et feudalis principii iudicandum.

e) Papae consensus in c. *uir. de Reb. Eccl. al. in 60 et c. 1. extr. de comm. eob.* quidem requiritur, sed ad bona mensalia haud restringitur, neque capitula haec Germanos stringunt, nisi quatenus ab illis recepta sunt,

faciunt classes; Religiosas domus nempe, et Sepulturas, siue Coemiteria. Religiosae Domus dicuntur, quaecumque religionis aut pietatis intuitu, sunt extractae; ueluti, *Monasteria, Xenodochia, Orphanotrophia, Brephotrophia, Nosocomia, Gerontocomia*, et secundum nonnullos etiam *Scholae*. Quales domus, cum suis re- ditibus, omnes ad Bona Ecclesiastica referuntur, atque adeo eodem iure censentur a), Coemiteria hodie sunt loca publica, uel, si maus, uniuersitatis, sepulturae defunctorum, publica auctoritate, destinata, atque muro aut sepimento ab aliis locis separata. Quorum origo ab illis temporibus deriuanda uidetur, quibus Christiani in Atriis Ecclesiarum, ut Martyrum, uel Sanctorum, reliquiis essent proprio, sepeliri maluerunt. Unde, tanquam accessoria Ecclesiarum, auctoritate Episcopi, mediante consecratione, aut benedictione, constitui, atque adeo iure *can.* pro rebus *religiosis* reputari siueuerunt. Apud nos, cum talia in constituendis coemiteriis cessent, eademque saepe in loco ab Ecclesia remoto erigantur: nec *religiosa* qualitas, in sensu iuris *can.* iis inhaerere censetur. Multo minus *religiosae* res, in sensu iuris *Rom.* eadem reputanda sunt: cum superstitio Manium a Jurisprudencia Christiana merito exulet. Hinc nec *diuini iuris*, nec *nullius*, sepulchra hodie existimanda. Sed siquid dominium totius Coemiterii penes Ecclesiam parochialem, uel Uniuersitatem est; ita sepulchra singula saepe, ex concessione, Ecclesiae, sunt in priuatorum dominio, imo et commercio, sed ad usum sepulturae restricto, ueluti sepulchra *familiaria* ac *hereditaria*, die *Stamm und Erb-Begräbnisse* / quae non solum ad heredes transmitti, sed et alienari inter uiuos, usus docet b).

§. XV.

DE REBUS SANCTIS.

Superfunt Res Sanctae, Muri nempe, et Portae Ciuitatum.

I 3

Sed

a) u. LANCELL. L. 2. T. XXIII. CORVIN. 7. Can. L. 2. Tit. XXV. XXVI. sol. PAC. *Isagog.* in Decretal. L. 3. T. 36. SCHILT. 7. Can. L. 2. T. VII. §. 14. BOEHM. 7. E. L. 3. T. V. §. 23. 199.

b) u. GONZALEZ ad t. de Sepult. tot. LANCELL. T. X. ubique ZIEGL. in not. STRVV. S. 7. R. Ex. III. §. 27. STRYKH. M. de D. R. §. f. et in not. ad BRVNN. L. 2. C. II. §. 12. de BERGER. Occ. 7.

Sed neque in his *diuini iuris* quidquam hodie apparet; cum nec diis dedicentur, nec sacri ritus in illis condendis adhibeantur. Ad *publicas* igitur et quodammodo uniuersitatis res hodie rectius referuntur: Neque adeo sunt nullius. *Sanctae* uero tantum dicentur, quatenus grauiori poena aduersus uiolationem munitae sunt: quamuis nec poena capitalis hodie locum habeat, nisi hostili aut proditorio animo uiolentur ^a).

§. XVI.

DE VSV HARVM DIVISIONVM IN CAUSIS CRIMINALIBVS.

Atque sic tandem deuoluimur ad *usum* harum diuisionum in *causis criminalibus*, qui tantum non omnis ad grauiorem poenam recidit, in delicta circa res sacras, aut religiosas, sanctasue, admitta, ob peculiarem harum rerum qualitatem, statutam. Qua in parte negari nequit, adhuc reliquias quasdam principii illius ethnici, hasce res diuini iuris censentis, sese exerere: uti in *Crimine Sacrilegii*, ac *sepulcri uiolati*, cernitur. Sed in his prolixioribus nobis esse nunc non licet ^a).

§. XVII.

CONCLUSIO.

Atque sic ex dictis, ut speramus, liquet, Diuisionem istam rerum in res *diuini* et *humani* iuris, illarumque in *Sacras Religiosas* et *Sanctas*, uti tota superstitiosae ethnicae religionis principii nititur, ita minus recte conclusiones in *Jurisprudencia Christiana*, quae a talibus principiiis abhorret, inde deduci, sed rectius ex eadem, quantum ad *usum practicum*, et rationes decidendi inde petendas, prorsus eliminari. Id quod ab aliis etiam *JCtis* cor-
datoribus iam obseruatum est ^a).

l. c. §. 3. BOEHM. *J. E. L. 3. T. XXIIX.*
§. 5. 199. *TIT. 7. Priu. L. 7. C. XI. §. 6.*
SCHILT. l. c. §. 14. 15. ibique HORN.
in *Addit. it. Ex. IV. §. 7.* JOH. CHRIST.
BACHOV. *Tr. de Sepulchr. Coemiter.*
etc. cui iuncta *Tr. special. de Sepulchris*
Gotbanis.
XV. ^a) Incepta ergo est *rationatio Specu-*
latoris Saeuici c. 178. *Die Muren heissen*

heilig, die Heiligen besthestent, sua Muren
um einen Stachent, da Heilige inne sind.
XVI. ^a) *Orium* hic nobis fecit Celeb.
Dn. BOEHMER. in duabus *Dispp. de*
uariis sacrilegii speciebus ex mente Juris
Ciuilis, et *ex mente Juris Canonici*: cu-
ius *serinia* compilare nobis religio fuerit.
XVII. ^a) u. *TITII Obs. ratioc. ad Comp.*
J. Lauterb. t. de R. D. XXXV.

NOBILISSIMO PRAESTANTISSI-
MOQVE

DN. EHRENFREDO
HANISCH,

J. V. CANDIDATO DIGNISSIMO,

S. P. D.

P R A E S E S.

Absoluisti igitur, *OPTIME HANISCH*, Cursum,
quem uocant, Studiorum Academicum, atque ex
Templis Apollinis ad patrios lares, bonis auibus re-
uerteris, sacra iam Themidi in templis eius domesticis facturus,
ut uerbis ex sacris ethnicorum mutuatis, sensu tamen minime
ethnico, loquar: Studia tua, inquam, ex Academicis nunc in Fo-
rum,

rum, aut Curiam, transfers. Sed nec nudus et uacuus a studio-
rum ornamentis ex Academiis discedis, uerum honore auctus,
condigna industriae ac studiorum praemia tecum domum reportas;
NOTARII PVBLICI CAESAREI non solum dignitate ornatus, sed et-
iam inter *CANDIDATOS IURIS* receptus, atque adeo summis, quos
Themis sui Amatoribus distribuere solet, honoribus initiatus. Ce-
terum cum et mihi, in Collegiis priuatissimis, Examinibusque Te-
cum institutis, atque Relationibus Actorum, sub meo moderami-
ne elaboratis, industriam, et per totum istud tempus, quo ho-
spitio in aedibus meis usus est, modestiam et probitatem tuam,
fatis probaueris; meum est, de hoc felici studiorum tuorum aca-
demicorum exitu, ornamentisque ac honoribus, ab Ordine nostro
Tibi collatis, ex animo non solum gratulari, sed et prosperos
coeptorum successus, in Patriae salutem, ac *FAMILIAE PRAE-
STANTISSIMAE* honorem, propriumque emolumen-
tum, uergentes, apprecari. Vale. Dabam

d. 5. Nou. A. 1729.

ULB Halle

004 503 04X

3

TA 706 01-12
din

5724

1729 7^a
9
u

DISSERTATIONEM JURIDICAM
DE
NATVRA ET VSV
DIVISIONIS RERVM
IN RES
DIVINI ET HVMANI
IVRIS
ILLARVMQVE IN
SACRAS RELIGIOSAS
ET SANCTAS,
PRAESIDE
DIETERICO HERMANNO
KEMMERICHIO, JCTO
JVRIS NATVRAE ET GENTIVM PROF. P.
COLLEG. JVRID. ASSESSORE ORD.
IN ACADEMIA VITEMBERGENSI
EJVSQVE AVDITORIO JVRIDICO
DIE I. OCTOB. A. MDCCXXIX.
PVBLICAE DISQVITIONI SVMMITTET
EHRENFREDVS HANISCH
CAMENT. LVSAT. J. V. C.

VITEMBERGAE, EXPRESSIT JOANN. GODOFR. SCHLOMACHIVS.

